

2017 • 2

LXX. évfolyam • február

művelődés

közművelődési havilap

művelődés

közművelődési havilap

Szerkesztőségi tanács:

Egyed Ákos
Kása Zoltán
Péter István
Pozsony Ferenc
Széman Péter

A szerkesztőség:

Dáné Tibor Kálmán (főszerkesztő)
Balla Sándor
Benkő Levente
Demeter Zsuzsanna
Péter János

Postacím:

400183 Cluj-Napoca,
str. Gheorghe Lazăr nr. 30.,
O. P. 1. Cluj, C. P. 123
tel/fax: +40 264 434 110
honlap: www.muvelodes.net
e-mail: szerkesztoseg@muvelodes.net,
muvelodes@yahoo.com
Bankszámlaszám: Redacția Művelődés
RO57TREZ21621G335000XXXX
Adószám: 9549909

ISSN 1221 - 8693

Megjelenik a Kolozs Megyei
Tanács támogatásával
Apare sub egida Consiliului
Județean Cluj

Nyomdai előkészítés:

IDEA PLUS – Kolozsvár
Lapterv: Könczey Elemér
Műszaki szerkesztés: Kinda Ágnes Júlia
Nyomdai munkálatok:
IDEA nyomda – Kolozsvár
Igazgató: Nagy Péter

Ára 3 lej

Tartalom

Vallasek Magdolna: A szólás szabadsága 3

közösség

Varga Ibolya: A mai gyermekirodalom és a bábjátzás újító kísérletei (1) 4
*** Katonai hagyományörzés és lovaskultúra a bihari Érmelléken 7

enciklopédia

Halász Péter: Domokos Pál Péter halálának 25. évfordulójára 12
Ábrám Zoltán: Báthory István emlékezete Szilágysomlyótól Vilniusig 17
Kása Zoltán: Wikipédia, a 21. század enciklopédiája 20

könyvesház

Csirák Csaba: A történelem nálunk is történt 23

vadrózsák

Pál Enikő: Játék a hídon 26

szabadidő

Farkas György: A téli fényképezés örömei és buktatói 29

Lapszámunk szerzői:

Ábrám Zoltán – orvos, egyetemi oktató, Marosvásárhely
Bara László – református lelkész, Bihardiószeg
Benedek Tamás – vállalkozó, Bihardiószeg
Bódis Károly – kereskedő, Margitta
Csirák Csaba – helytörténész, művelődésszervező, Szatmárnémeti
Farkas György – egyetemi oktató, Kolozsvár
Halász Péter – folklórkutató, Gyimesközéplek
Kása Zoltán – informatikus, egyetemi tanár, Kolozsvár
Kiss Géza – vállalkozó, Bihardiószeg
Pál Enikő – óvónő, Nagykadács
Rákóczi Lajos – magyar szakos tanár, Érköbölkút
Szabó József – újszülöttgyógyász, helytörténész, Bihardiószeg
Vallasek Magdolna – jogász, egyetemi adjunktus, Kolozsvár
Varga Ibolya – rendező, Kolozsvár
Zatykó István – mezőgazdász, Szentjobb

A címlapon az Érkörtvélyesi Néptáncsoport fiatal táncosai. Sütő Szabolcs felvétele.
A hátsó borítón Farkas György fényképe.

Támogatók:

Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület
RMDSZ – Communitas Alapítvány
Hargita Megyei Kulturális Központ
Hargita Megye Tanácsa
Kovászna Megyei Művelődési Központ
Kovászna Megye Tanácsa

Médiapartnerek:

www.szabadsag.ro
Szabadság

paprika rádió
csipjűk Kolozsvárt

9 771221 869172

A szólás szabadsága

A szólás szabadsága, de nevezhetjük véleménynyilvánítási jognak vagy kifejezés szabadságának, legalapvetőbb szabadságjogaink egyike. Az lenne a jó, ha mindez mindenkoron valóban magától értetődő is lenne, azonban sokszor nem az. Nem hiába jelzi a mondás, „ne szólj szám, nem fáj fejem.” Holott az alapvető jogaink törvényes keretek közötti gyakorlása mi mást kellene jelentsen, mint azt, hogy a lelkiismereti szabadságomnak megfelelően (lám, egy másik alapvető jogunkból indulunk ki, amely sosem fog igazán érvényre jutni a kifejezés szabadsága nélkül!), a következményektől való félelem nélkül elmondhatom a gondolataimat. Ilyen értelemben a kifejezés szabadsága nem csupán a média kiváltsága, hanem mindenkit megillet, azonban a sajtó esetében kiemelkedő jelentőséggel bír, mert ez az a közeg, ahol leginkább összekapcsolódik a kifejezés szabadsága az információhoz való alapjogunkkal is.

A szólásszabadság meghatározása több nemzetközi dokumentumban és az egyes nemzeti szabályozásokban egyaránt megjelenik, s ezekben a meghatározásokban közel azonos tartalmi elemeket találhatunk. A szólásszabadság létét azonban nem az alkotmány, és nem a különböző nemzetközi dokumentumok teremtették meg, nem azok hozzák létre, hanem olyan alapvető, egyetemes, demokratikus és morális értéknek kell tekintenünk rá, amely jogi normaként való megjelenése által egységesen meghatározottá és kikényszeríthetővé vált.

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (ENSZ, 1948) értelmében „Mindenkinek joga van a vélemény és kifejezés szabadságához. Ez a jog magában foglalja annak szabadságát, hogy véleménye miatt senkit se zaklassanak, továbbá hogy bármilyen eszközzel és hatásokra való tekintet nélkül mindenki tájékozódhasson és tájékozathasson, és eszméket megismerhessen, információkat és eszméket terjeszthessen.”

Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Egyezmény (ET, 1950) szerint „Mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a véleményalkotás szabadságát és az információk, eszmék megismerésének és közlésének szabadságát országhatárokon tekintet nélkül és anélkül, hogy ebbe hatósági szerv beavatkozhasson.”

A román alkotmányos rendelkezés hasonló tartalommal szabályozza a kifejezés szabadságát, kijelentve, hogy „A gondolatok, a vélemények vagy a hitvallások kifejezésének szabadsága, és bármilyen alkotások szabadsága, élő szóval, írással, képekkel, hangokkal vagy más tömegkommunikációs eszközökkel, sérthetetlen.”

A szólásszabadság ugyanakkor nem lehet abszolút érvényű olyan értelemben, hogy gyakorlása a törvényes keretek között kell maradjon. A korlátozásoknak minden esetben a törvény által előírtak és a demokratikus társadalom működése érdekében szükségesnek kell lenniük. Ezért jelentheti a kifejezés szabadságának korlátját az emberi méltóság, a közrend vagy a közérdeke. Minden egyes esetben azonban külön megvizsgálandó, hogy az egymással szemben álló alapvető jogok közül melyik védelme indokoltabb. A törvénynek, akár büntetőjogi eszközökkel élve, szankcionálnia kell és szankcionálja is az olyan kijelentéseket, amelyek sértik az emberi méltóságot, esetleg közösség elleni gyűlöletre uszítanak. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjogában számtalan példáját láthatjuk ennek a mérlegelésnek, s a korlátozásokra vonatkozóan immár kialakításra került egyfajta közös európai minimumkövetelmény. Talán úgy lehetne legjobban megfogalmazni, hogy a szólás szabadságának korlátozása akkor indokolt, ha a kifejezett véleménynek egyértelmű és közvetlen következményeként jelenik meg a másik ember vagy közösség személyét, jogait sértő cselekedet vagy legalábbis annak a veszélye.

Sokan, sokféleképpen elemezték a szólásszabadság lényegét. Számomra azonban, szociális kérdéseken (is) rágódó jogászként Amartya Sen Nobel-díjas közgazdász gondolatai a legmegkapóbbak. Sen A fejlődés mint szabadság című munkájában kifejtett elméletének alapját az a gondolat képezi, hogy az alapvető jogok a fejlődés alkotóelemei, s „azt a szabadságot, hogy szavakat, árukat, ajándékokat cserélhessünk, nem kell azzal megvédenünk, hogy milyen kedvező, ámbár távoli hatásuk van; e szabadság ugyanis része annak, ahogy az emberi lények társadalomban élnek és egymással kapcsolatokat létesítenek (...)”

És mi mást szeretnénk, mi emberek, éljünk bárhol a világon, mint szabadok lenni, s élni bármikor, lelkiismeretünk szerint, alapvető jogainkkal? Nem szabad elfelejtenünk, ezek a mindenki számára ismert, de a maguk teljességében egyáltalán nem mindenki számára elérhető alapvető jogoknak kell jelenteniük egyszersmind a társadalom fejlődésének zálogát.

Varga Ibolya |

A mai gyermekirodalom és a bábjátszás újító kísérletei (1.)

„Mit játszunk a gyermekeknek?”

„Az előadásaink sikere, igazi kézfogható sikere az, mikor érezzük, hogy a gyermekközönség lélegzetvisszafojtva figyel, együtt rezdülve a színpadi érzelmekkel, mikor felszabadult, boldog nevetés tölti be a termet, mikor spontán felkiáltásokkal, beleszólásokkal vesznek részt a játékban, együtt játszva teljes átéléssel velünk; és a legnagyobb siker az, amikor fellázadnak cselekvésig a rossz, a gonosz ellen, az igazság, a jó védelmében. Mindez a művészetünk értéke, ereje, a játékunk „fizetsége”.¹
(Kovács Ildikó)

Mit játszunk a gyermekeknek? A bábosok gyakran teszik fel ezt a kérdést egymás között a színházi évad küszöbén, amikor a színpadra javasolt

előadások terveit előkészítik. Mit játszunk a gyermekeinknek? – kérdezik olykor a pedagógusok és a szülők, és elmondják a színházi embereknek, hogy óvodás és kisiskolás korú gyermekeik mennyire igénylik a felnőttekkel való közös játékot. Néha az is kérdéseket vet fel, hogy különböző korú és nemű gyermekek esetén, mit és hogyan játszának velük felnőtt játszótársaik, hogy a játék mindenki számára élvezetes legyen: az alig óvodásnak, a nyolcévesnek, az apukának, és a tanító néninek egyaránt. „A gyermek sajátos nyelve a játék”² – írta Polcz Alaine a Világjáték teszthez bevezetőként, és tudjuk, hogy a József utcai Fővárosi Gyermekidegongozó Intézeti rendelőjében már 1961-ben játszóházat rendezett be a beteg gyermekek számára. A kérdésre Kovács Ildikó³ talán azt válaszolná, hogy bármit játszhatunk, nem a *mit*-en hanem a *hogyan*-on van a hangsúly, és figyelmeztetne, hogy csak az öröm-játék, a teljes jelenlét elfogadható a gyermek számára úgy ahogyan ő (a kisgyermek) szabadon, önfeledten örül a létnek, a mozgásnak, a játéknak, a természetnek, a mesének. „Az örömkészsége még épen jelenlevő!”⁴ Kétséget kizáróan igazat adok Kovács Ildikó kiáltványának is beillő állításának, ami a színpadi jelenlétet és a színészi játékot illeti. A Mit játszunk gyermekeinknek? – kérdést ezúttal inkább a bábszínházi műsorpolitika és az alkotói témakeresés szempontjából vizsgálnám.

A felvetett kérdés összefügg és párhuzamba állítható egy másik kérdéssel, ami ugyancsak foglalkoztatja napjainkban a közvéleményt: mit olvassunk gyermekeinknek? Milyen kortárs könyvek ajánlhatók óvodás vagy kisiskolás korú gyermekek számára? Bábszínházi rendezőként a (báb)előadások nyelvi és képi egységét befolyásoló kortárs gyermekirodalmat, illetve a kortárs bábművészet és gyermekirodalom

Kötő Áron és Patka Ildikó a Szegény Dzsoni és Árnika című előadásban

kölcsönhatásait vizsgálnám a romániai magyar és a magyarországi bábjátásban. Tanulmányom az elmúlt 15 évre tekint vissza, és a gyerekirodalmi műfajok színpadi adaptációit vizsgálja egy-egy kiemelt előadáson keresztül.

A forrásmunkákról

A színpadi feldolgozások vizsgálatakor megkerülhetetlen forrásaim voltak Kovács Ildikó bábszínházzal kapcsolatos elmélkedései, Tömöry Márta báb-antropológiai kutatásai, Lovász Andrea kortárs gyerekirodalmi szövegekre vonatkozó kritikái és Kiss Judit *Bevezetés a gyerekirodalomba* című tanulmánya. Különösen nagy segítséget jelentett Kiss Juditnak a gyerekirodalom elméleti kérdéseit elemző munkája, amelyben kiemelten foglalkozik a narratíva, a fantázia és a játék fogalmával, mint alapvető fontosságú tényezővel a gyerekirodalom interpretációját illetően. Bár sajnálatos módon magyar fordításban még nem olvashatók, Henryk Jurkowski bábtörténeti munkái, műfajelméleti írásai is igen nagy segítségemre voltak a társművészetek és a színházművészet különféle irányzatai összefüggéseinek vizsgálatában. A *modern bábszínház nyelvezete* című esszé Henryk Jurkowski meghatározó írása a modern bábjáték iránt érdeklődők körében.

A kortárs gyerekirodalom bábjátásra gyakorolt hatása mindig is foglalkoztatott, ma is folyamatos témakereső úton vagyok. Rendezőként kérdéseimet a Bábszínházzal közreműködő kortárs szerzőkkel is megosztottam. A jelen tanulmányban elemzett bábelőadásokat nagyrészt személyesen láttam és igyekeztem az erre vonatkozó (interneten is megtalálható) recenziókat is idézni. Szöveggönyv-keresési kutakodásaim nyomán, átböngésztem a Puck Bábszínház szöveggönyvtárát és a terjesztésre kerülő friss gyerekirodalmi kiadványokat is. Továbbá kiemelném a Helikon Estek rendezvénysorozat keretében 2015. június 6-án *A Gyerekirodalom titkai, kortárs meseirodalom* címmel szervezett kerekasztal-beszélgetést és a Korunk 2002. októberi számában (*Gyermek-kultúra – Gyerekirodalom* cím alatt) írtakat. Az említett Helikon Esten Demeter Zsuzsa három kérdést vetett fel:

1. A nemzetközi és a magyar gyerekirodalom igazodik az elmúlt évtizedek kommunikációs változásaihoz, megváltozott a gyerekirodalom

Orbán János Dénes: Erős János – ösbemutató. Az azonos című népmeséből ihletődött színművet a kolozsvári Puck Bábszínház magyar társulata 2012. június 20-án mutatta be

nyelvezete, tematikája, illusztrációi a technikai változásoknak köszönhetően. Milyen ma a jó gyerekirodalom?

2. Van-e határ, s ha igen, mennyire ingatag a gyermek- és a felnőttirodalom között?

3. Milyen a mai gyermekolvasó, van-e lehetőség találkozókra, ahonnan meg lehetne tudni, mit szeretnek olvasni a mai gyermekek?

Az elmúlt tizenöt-husz év gyerekirodalmi feldolgozásai a kolozsvári bábjátás színjátás történetének fontos részét képezik.

Ezekre a kérdésekre a Helikon című irodalmi folyóirat 2015. június 10-i számában Sándor Csilla, Jánosi Andrea, Merényi Ágnes, László Noémi, Szántai János, Zsigmond Emese, Simon Réka Zsuzsanna, Balázs Imre József és Bálint Péter válaszoltak. Véleményük továbbgondolásra készítettek a gyerekirodalom és a gyermekszínház kölcsönhatását illetően. A gyerekirodalom, a gyermekszínház és a pedagógia egyre inkább oldódó szimbiózisának vizsgálatában a következő kérdéseket foglaltam meg:

a. Hogyan hat a kortárs gyerekirodalom nyelvezete a bábszínház jelrendszerére, művészi eszköztárára?

b. Neveljünk-e vagy inkább szóra-koztassunk? Szempont-e az eszmeiség, a moralitás és a pedagógia a bábszínházi előadás üzenetében?

c. Mitől válhat tartalmatlanná egy bábelőadás? A színpadi adaptációk lehetséges hibáiról: „kakaó dimenziós hősök”⁵, hitel nélküli szereplők, lebutított értelmezések, logikátlan történések.

Az elmúlt tizenöt-husz év gyerekirodalmi feldolgozásai a kolozsvári magyar bábjátás, összességében a kolozsvári hivatásos színjátás történetének fontos részét képezik. A szakmai körökből csökkentebb érdeklődéssel követett színházi alkotások a közönséggel való találkozásokban szublimálódtak a kollektív emlékezetbe. Ezeknek az együttléteknak a teljességéhez ez a kutatói munka semmit nem tehet hozzá. Az egyre nagyobb népszerűségnek örvendő kortárs gyerekirodalmi művek szemléletújító hatással voltak/vannak a rendszerváltás utáni bábjátásra: felfrissítették, gazdagították annak színházi nyelvét. Ugyanakkor sajnálatos módon megfigyelhető (a hivatásos bábszínházak esetében is), egyfajta megrekedés egy kanonizált formanyelvben, kopott színházi esztétiká(k)ban. Ennek egyik oka a kortárs művészekkel való együttműködés hiánya lehet. Jelen írásommal szeretném ezeknek az alkotói műhelyeknek a szükségességét hangsúlyozni. A kutatás során feltárt dokumentumok, a felvetett kérdések, gondolatok a bábjátékot művelők/kedvelők népes táborának is segítséget nyújthatnak, legyenek

Részlet a Szegény Dzsoni és Árnika című előadásból. Robert Puțeanu felvételei

gyakorló színházi emberek, pedagógusok vagy lelkes, irodalom- és színház-rajongó szülők.

Korcsoportok és műfajok a bábos előadóművészetben

A bábelőadásokat (akárcsak a gyermekirodalmat a kiadók) a befogadó közeg életkora szerint csoportosítja a színházi gyakorlat. A *gyermek és ifjúsági színházak*⁶ és a *bábszínházak három-négy korcsoport igényei szerint tervezik évi műsoraikat*. (Más kérdés, hogy az újabb fogyasztóvédelmi szabványok szerint az intézmények minden nyilvános fórumon – honlapokon, plakátokon, műsorfűzeteken is – kötelesek feltüntetni azon „fogyasztók” életkorát, akiknek a színházi terméket ajánlják.) A korosztályok szerinti felosztás a következő: 0–3 évesek (csecsemők), 3–6 évesek (kisóvodások), 6–8 évesek (nagyóvodások), 8–12 évesek (kisiskolások), 13 év felettiek (kamaszok, fiatalok).

**Viszonylag kevés
gyermekszínház nyitott a
kamaszok felé. A Budapest
Bábszínház több évtizede
ifjúsági és felnőtt elő-
adásokat is folyamatosan
műsoron tart.**

Viszonylag kevés gyermekszínház nyitott a kamaszok felé. A Budapest Bábszínház azon kevesek közé

tartozik, akik több évtizede ifjúsági és felnőtt előadásokat is folyamatosan műsoron tartanak. Ezek között mindenképpen meg kell említenünk több nagy sikerű előadásukat: a *Varázsfuvolát*, a *Semmit* (Anne Teller regényének bábszínházi változatát), a *Trisztán és Izoldát*, *Az ember tragédiáját*, a *Kabarét*.⁷ Itthon, Erdélyben a sepsiszentgyörgyi Cimbora Bábszínház fordult a középiskolások felé Janikovszky Éva *Kire ütött ez a gyerek?* című kamaszmonológjának színházi bemutatójával és a marosvásárhelyi Ariel Ifjúsági és Gyermek Színház próbálkozott *Babarabás Olga rendezésében* (a *Yorick Stúdióval közösen*) az *Antosa*⁸ című *felnőtt előadás színrevitelével*, bár az *utóbbinak már semmi köze nem volt a bábszínházhoz*.

Egy új bábos műfaj? A csecsemőszínház⁹

„Művészi munkánk során tapasztaltuk, hogy hamarabb tanul meg beszélni, nagyobb szókinccsel rendelkezik az a gyerek, aki csecsemő korában színházi előadást látott, mint »színházatlan« kortársaik. Ez is jelzi, varázserő van a kezünkben! A felelősségünk is ebből a varázserőből fakad.” (Novák János: *Új világot teremteni*)

A *csecsemőszínház*,¹⁰ avagy a legkisebbeknek szóló színház megjelenésének nagyon is pragmatikus okai voltak itthon, Erdélyben és Magyarországon egyaránt. A rendszerváltást követően a legtöbb bábszínháznak azzal az igénnyel kellett szembenéznie, hogy a hétvégén játszott előadásai közönsége túlnyomó részben a négy éves kor

alatti gyermekekből és a velük érkező felnőttekből állt. A színházi tér, a váratlan fény- és hanghatások ijesztően hatottak/hatnak ma is a gyermekekre. A kicsik az előadások (többnyire) lineáris narratíváit képtelenek követni, a színházi látvány és a teremben honoló sötétség sírást és tiltakozást váltanak ki az érzékenyebbekből. A zömében repertoárszínházként működő társulatok műsorán jelenleg is alig vagy egyáltalán nem szerepel az óvodás vagy bölcsődés korosztály számára rendezett előadás. Napjainkban is tanúi lehetünk, amint a hétvégeken bemutatott bábszínházi előadások¹¹ játékidéje alatt, a három évesnél kisebb gyermekek felfedező útra indulnak és a szülők engedékeny tekintetétől kísérve bebarangolják a színházi teret, a bábuk után nyúlóknak vagy reflektorfénybe érve egyéni produkciókkal szórakoztatják a közönséget...

(Folytatjuk)

Jegyzetek:

1. Kovács Ildikó, bábrendező. Tanulmányok, interjúk, írások. Koinónia-OSZMI, Kolozsvár, 2008, 128 old.
2. http://www.vilagjatek.hu/vilagjatek_teszt-1-vilagjatek_teszt_main-hu-hu.html
3. Kovács Ildikó, bábrendező, a kolozsvári Bábszínház rendezője 1949-től nyugdíjazásáig, 1984-ig.
4. Kovács Ildikó, bábrendező. Tanulmányok, interjúk, írások. Koinónia-OSZMI, Kolozsvár, 2008
5. Lovász Andrea kifejezése.
6. A rendszerváltás után a romániai bábszínházak egy része a „Bábszínház” megnevezést „Gyermek és ifjúsági Színház” megnevezésre cserélte.
7. <https://www.budapest-babszinhaz.hu/repertoar>
8. <http://www.teatrulariel.ro/magyar-tarsulat/musor/underground/antosa.html>
9. A csecsemőszínház mozgalom (alkalmazott színházi forma) Norvégiából a Glitterbird projekttel és Olaszországból a Small Size – Előadóművészet a legkisebbeknek elnevezésű európai uniós projekttel indult. Célja, hogy a gyermekek művészeti értelemben elhanyagolt négy évesnél fiatalabb korosztályának is lehetősége nyíljon a színházi élmény meg tapasztalására.
10. A *csecsemőszínház* elnevezést nem tartom szerencsésnek, mert ez az egy év alatti csecsemőkre utalhat, akiknek zörmögön és színes lufikon kívül mást nem igazán lehet mutogatni. A csecsemőszínház közönsége gyakorlatilag az egy évesnél nagyobb gyermekek.
11. Azért hangsúlyozom a hétvégi előadásokat, mert ilyenkor rendszerint családok látogatnak el az előadásokra, míg hét közben szervezett csoportoknak játszanak a társulatok

Katonai hagyományörzés és lovaskultúra a bihari Érmelléken

Összeállította:
Szabó József

Szerzők:
Bara László
Benedek Tamás
Bódis Károly
Kiss Géza
Rákóczi Lajos
Szabó József
Zatykó István

A bihari Érmellék jelenkori katonai hagyományörzése szempontjából a 2005-ös év mérföldkönek nevezhető. A történeti hagyományörzés a Kárpát-medencében Pákozd után, Bihar-diószeg központtal (hajdúk, kurucok, huszárok) Érmelléken fedi le a legszélesebb időskálát (honfoglaláskor is). Ez volt az a kapocs, mely mentén Diószeg és Pákozd közt testvértelepülési kapcsolatot jött létre. E cikkben katonai hagyományaink és lovaskultúránk érmelléki múltját és jelenét járjuk körbe röviden.

Mile István közhuszár (1769–1841), akinek a napóleoni háborúkban tanúsított hősiességénél csak a szerénysége volt nagyobb (csak áristom után volt hajlandó elfogadni a káplárságot). XIII. Leó pápának úgy volt magyar huszára, hogy kívánságára IX. Zichy Ferenc egy diószegi magyar legényt küldött neki, aki élte végéig szolgálta. Száz éve halt meg Ferenc József, aki 1857-ben két napra meglátogatta Érmellék nagy településeit, majd 1890. szeptember 12. és 16. közt Székelyhídon szállt meg a Stubenberg-kastélyban a nagy érmelléki hadgyakorlat idején. Diószegen szállt meg ekkor József Károly Lajos főherceg (1833–1905) és fia, József Ágost főherceg (1872–1962). Az apa 1900-ban, majd 1902-ben is visszatért diószegi hadgyakorlatokra, míg fia 1941. március 15-én ráismert még az öreg 39-es bakákra ugyanitt. A bihari Érmellék katonai hagyományai nem merülnek ki csak ennyiben. Sajnos, a 16–17. században sűrűn esett a vidék a vonuló

Előzmények

Ha azt mondjuk, Hány János, akkor a „legvitézebb huszár” Simonyi József óbesterre gondol mindenki. Azonban voltak hős érmellékiek is, akikről azóta elfeledkeztek: a gálospetri Csonka Gábor közlegény, aki 1742-ben bátorságával Prágánál a fiatal 37. gyalogezredet táltosította meg, vagy az éradonyi

A történeti hagyományörzés a Kárpát-medencében Pákozd után, Bihar-diószeg központtal Érmelléken fedi le a legszélesebb időskálát.

Pusztai Farkasok a Nyúzóvölgyben

hadak útjába, míg a nyugalmasabb Habsburg-uralom idején a mindennapi katonai beszállások nyűgével bíbelődtek az itt élők.

A hajdú hagyományörzés

Kismarjai Bocskai István (1557–1606), személyi sérelmek és politikai pálfordulás hatására 1602-től Habsburg-ellenessé vált. Fel is lázadt 1604-ben II. Rudolf ellen. Diószeg Nyúzóvölgy nevű részén, 1604. október 15-e hajnalán, az általa vezetett hajdúk lesből támadva, véres csatában szétverték Johann Baptista von Pezzen zu Croviana (1567–1616) zsoldosvezér nagy tűzerejű seregét, amely a Szalárd mellől indult Giovan Giacomo Barbiano di Belgioioso (1565–1626) csapataival kellett volna egyesülnön Félegyházánál, hogy elfoglalva Bocskai Nagykereki várát, elfojtsák a felkelést. Bihardiószegen a katonai hagyományörzés eszméje először 2004-ben jelent meg – közvetett formában – egy emlékkő kihelyezésével a csata helyén, majd 2005-ben az I. Bihardiószegi Ifjúsági Kuruc Napok rendezvényének szervezésével. A Bocskai halálának 400. évfordulójára 2006-ban szervezett Magyar Református Világtalálkozó apropója a történelmi évforduló, a történelmi helyszín, amelyek szinte kínálták az alkalmat Gellért Gyula lelkész-esperesnek – hogy szinte elsőnek a magyarok területeken – csataimitációt rendezzen a hatóságok engedélyével a román–magyar határ tövében. A szükséges kellékeket fanatikus elszántsággal és hatalmas szervező erővel, a semmiből teremtette elő vagy gyűjtötte össze, Diószeg és az egész egyházmegyét mozgásba hozva. A Bihardiószegi Református Egyházközség és az Érmelléki Református

A Bihardiószegi Református Egyházközség és az Érmelléki Református Egyházmegye együttműködésében így jött létre az első csataimitáció.

Egyházmegye együttműködésében így jött létre az első csataimitáció 2006. október 15-én, melyet újabbak követtek évente. Ezt követően az időpontját augusztus elejére tették át, így 2013-ig szerencsésebb időjárás mellett sikerült megrendezni mint nyúzóvölgyi történelmi-egyházi-kulturális népnepélyt

Széchenyi Huszárok. A csoport 2010-ben alakult

– később bográcsostalálkozóval és Érmelléki Nemzetközi Népművészeti és Kézműves Kirakodóvásárral egészült ki, ezáltal még inkább felidézve a középkori és táborig hangulatot. A csataimitáció szervezésére 2011-ben egy HU–RO CBC pályázatot is sikerült megnyerni. Akkorra már Észak-Bihar emblematikus rendezvényévé vált. A lebonyolításban elsősorban a diószegi presbitérium, valamint határon inneni és túli katonai hagyományörzők, illetve lelkes amatőrök is részt vettek. Az egyenruha- és fegyverutánszerek döntően Diószegen készültek. Az elkészített 6 ágyúból 2 fautánszert, 4-et Csokalyon öntöttek – itt készültek még az ágyútálpak és a kerekék is. Egy eredeti, a csata helyszínén talált középkori bronz ágyúcsövet is felajánlott C. Füzesi József, mely 2014-ig volt az egyházközség használatában. Gellért Gyula legalább 7 ráfos szekeret vásárolt Érmelléken az ágyúk vontatására. Piro- és hangtechnikai, egyházi és népművészeti programkavalkád, valamint ígáslovakból lett alkalmi katonai lovak tették színesebbé a termőföldek közt rendezett egyedi hangulatú imitációt. Sajnos a csata éves szervezésével járó hatalmas előkészületek megviselték a diószegi gyülekezetet. Gellért Gyula nyugalomba vonulása óta (2014) csak kisebb ünnepélyeket szerveznek a csata helyszínén októberben. Élénk érdeklődés mutatkozik a felújított váradi vár gondnoksága részéről az ágyúk iránt 2015 óta. Remény van rá, hogy megfelelő anyagi fedezet esetén, a reformáció 500. évfordulója kapcsán, 2017-ben újra megrendezi az érmelléki egyházmegye a csataimitációt. A csata margójára

hagyományörző hajdúcsapat alakult, melynek a csata szervezésében közreműködött egyének a tagjai. Ők nemzeti ünnepeinken is szerepelnek, bár kissé háttérbe szorultak az újabb hagyományörző csoportok látványosabb megjelenése miatt. Gellért Gyula egy Bocskai-trilógiát festetett Petrucz József diószegi festőművésszel: A hajdúk gyülekezése az Egyedi-erdő mellett, Pezzen ezredes Bocskai István előtt, valamint Bocskai István Rákos mezején. Az alkalmak előbb a Bocskai-házban és a templomban, véglegesen pedig a Zichy-kastélyban kerülnek elhelyezésre.

A kuruc és huszár hagyományörzés

A Hajdú-Bihar megyei Lovas és Huszárhagyományörző Közhasznú Egyesület tagjainak – Szoboszlai Andre, Csonotos János és Papp Gyula – vezetésével már 4-5 éve rendszeresen jelen voltak történelmi ünnepeinken, mielőtt megalakult a diószegi huszárcsapat. A megalakulásba egy kis helyi dafke is belejátszott. Több hónapos tervezgetés és fokozott előkészületek után, Benedek Tamás ötletéből, Gellért Gyula szervezésében, 2009. március 15-re felállt a Széchenyi István Hagyományörző Huszárszázad, melynek tagjai 3 csoportba osztva azok közül kerültek ki, akik addig is részt vettek a csataimitáció szervezésében. 2011-ben megalapították a Széchenyi István Hagyományörző Egyesületet. A környék legszebb és legeredetibb egyenruhája az övék. A név- és ruhaválasztásban Széchenyi István

diószegi szolgálati idejének emléke és korhű megidézése vezette a tagokat. Ruházatuknak a mintát a Simonyi őbester vezette 4. császári-királyi Hessen-Homburg Huszárezred napóleoni háborúk idején hordott viselete adta (1798-as hadügyi reform utáni viselet). Ebben az ezredben szolgált Diószegen Széchenyi is. Biharban szembesült a „magyar ugarral”, itt fogalmazódtak meg későbbi zsenijének elképzelései. A huszárok érmelléki huszárademiákon, Kárpát-medencei huszárportyákon vesznek részt, dízsorfalat állnak nemzeti ünnepeinken helyben, Váradon, Szatmáron stb. igény szerint. Németországba is eljutottak a szentjobbi és erdélyi huszárokkal Simonyi József őbester nyomdokain járva, 2013 tavaszán (Königgratz, Austerlitz), ahova azóta is visszatérő vendégek. A kezdeti botlások után letisztult és állandósult csapat vezetői Benedek Tamás, Kiss Géza és a később társult Bíró Gyula. Egy nézeteltérés, majd hosszas pereskedés után a csapat kettévált. A Kiss-Bíró páros vezette többség tovább viszi az eredeti egyesületet új csapatzászlóval – melyet 2016-ban Bara László bihardiószegi református lelkész és felesége adományoztak –, míg a Benedek vezette kisebbség a régi zászlóval új egyesület bejegyzését kezdte el 2016-ban. Az egyenruha mindkét csapatnál közös maradt. A tagok méltón képviselik vállalt szerepüket, a csataimitáció és a szőlészet-borászat mellett jelentősen hozzájárultak Diószeg '89 utáni pozitív megítéléséhez.

Ugyancsak Gellért Gyula kezdeményezésére, Thököly Imre fejedelem és Vay Ádám kuruc tábornok születésének 355. évfordulójára, 2012-ben megalakult

a Bóné András Hagymányórzó Kuruczrezred ötven diószegi, szentjobbi, jankafalvi, székelyhídi, debreceni, álmosdi, létavértesi, újléti, bagaméri, hajdúsámsoni és tépei kurucjelöltből. Vezetői lett Vadász István ezredesi, Meleg Vilmos, B. Kovács Lajos és Rákóczi Lajos alezredesi rangban. Bihardiószegnek a Rákóczi-szabadságharcban betöltött szerepére hivatott emlékezni. A Diószegen 2014-től tervezett hajdú-kuruc-huszár kiállítás még szervezés alatt áll. Gellért szerénysége miatt sehol sem tette meg magát vezetőnek, átengedte azt másoknak. Tovább folytatja a Diószegen elkezdett munkát Hegyközszen-timrén is a kuruc hagyományok ápolásával, illetve 2015 óta Adorján Várnapitörténelmi-egyházi-kulturális népnepély szervezésével. Ezt egészítette ki ugyancsak ő a Partiumi Hajdú-Kuruc-Huszár Hagymányórzó Egyesület, a Partiumi Kuruc Várszövetség, a Báthory István Zászlóalj, a Vay Ádám Kuruczrezred és Gróf Tisza István Huszárezred megalakításával. Az I. Partiumi Hajdú és Kuruc Tábor megszerzésével 2016. október 15-én Gellért Gyula visszatért a diószegi Nyúzóvölgybe is.

Bihar megyében leghamarabb a Szentjobbi Huszár Hagymányórzó Egyesület alakult meg 2005-ben Zatykó István (elnök) és Kiss István vezetésével, melyet 2008-ban jegyeztek be. Első egyenruházatukat a 2010. március 15-i ünnepekre cserélték le újabbra. A nagyváradi Vilmos huszárezred egyenruhájáról van szó, mely aransárga sujtásos fekete csákókból, kékszínű mentéből és atillából, valamint piros nadrágból áll, természetesen a kiegészítőikkel együtt. Kezdetől

rendszeresen részt vettek az erdélyi és kárpát-medencei hagymányórzó mozgalomban.

Az íjászkodni vágyók Váradon Árpád Farkasai, Székelyhídon pedig Turul Baráti Kör néven tevékenykednek.

Állandó rendezvénye az érmelléki huszár hagymányórzásnak az év eleji huszárportya (és az azt követő tavaszi huszárportya), amelyet a 2007-ben Székelyföldről indult Szent Imre Milleniumi Emléktúra nyomán szerveztek meg a szentjobbi huszárok. A 2016. januári portyán a Kárpát-medence 13 településéről vettek részt mintegy 80-an, lovon és gyalog (szekéren). Állandó résztvevők a szilágybagosi zenekar és a diószegi citerazenekar, valamint Gellért Gyula nyug. esperes, hagymányórzó vezérezredes. Állandó helyszín az útvonalon a Nyulas-erdő többszázéves tölgye, melyet még a szentjobbi apát ültetett. A 2017 januári portya „huszárdiplomáciai” sikere volt a Szentegyházi Gyermekefilharmónia szalárdi jótékonyági koncertje.

Honfoglaláskori íjászat

Az íjászkodni vágyók Váradon Árpád Farkasai, Székelyhídon pedig Turul Baráti Kör néven tevékenykednek 2005-től. Ezt egy nagyszalontai egyesület alapítása és egy érmihályfalvi közös íjászbemutató követte az Arany-család szervezésében, majd közös íjászbemutatók falunapokon stb. A Pusztai Farkasok Hagymányórzó Íjászegyesületet 2007-ben jegyeztették be Székelyhídon. Ezt három év termékeny időszak követte, mely során az egyesület tagjai versenyeken és fellépéseken sikert sikerre halmoztak. A honfoglalás kori magyarságnak, valamint a pusztai nomád népek életének, viseletének, harcművészetének, hagyományainak felelevenítése, terjesztése, népszerűsítése az egyesület célja. Eszközeiket, ruházatukat maguk készítik. Elnöke volt Arany János, alelnökök pedig Bokor Zoltán, Szabó Árpád, Tank György. Ez a felállás megszűnt 2010-ben, és hosszú vajúdas után nemzeti rendszer létrehozása mellett döntöttek: Nagyváradon létrejött az Ordas nemzetség (Ilkei Sámuel, Wilhelm Ákos, Szabó Bálint, Ridi Ferenc, Balog János, Posta Péter stb), Székelyhídon és Szalacson a Turul

Csatajelenet a VII. Nyúzóvölgyi Népnepélyen

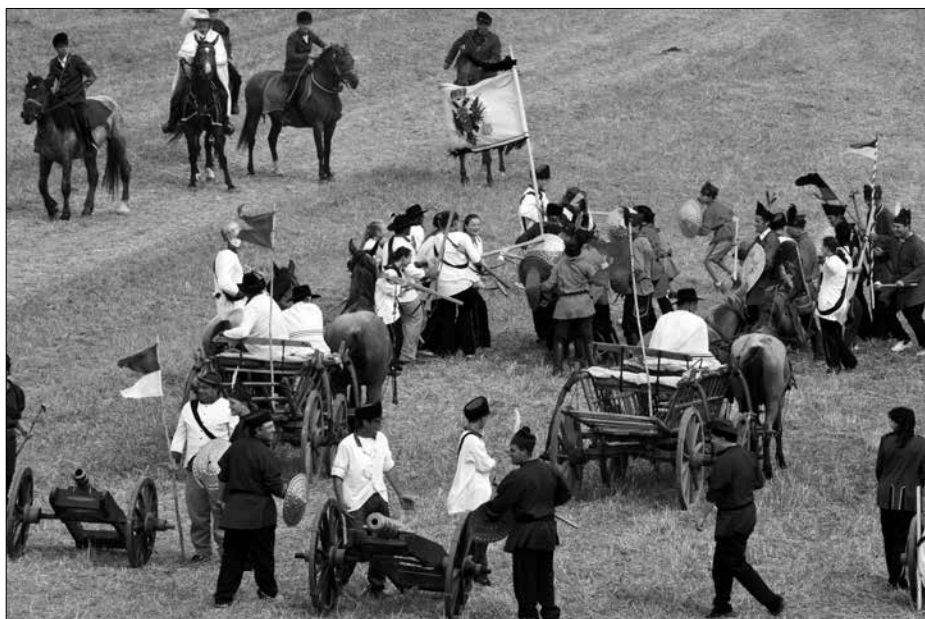
nemzetség (vezetője Bokor Zoltán Csaba), Érmihályfalván a Kartal nemzetség (Szabó Árpád), később Élesden pedig a Sólyom nemzetség (Létai Zoltán). A régi egyesület jogi utódja az eredeti bejegyzés helyén, Székelyhídon maradt, a nemzetségek közötti kapcsolatot is sikerült megőrizni. Honlapjuk 2013-ig rendszeres kronológiát tartalmaz tevékenységükről. Máiig eleget tesznek reprezentációs felkéréseknek. Megmaradt a sportélet is, melynek sikereiről a napi sajtó rendszeresen beszámol. A székelyhídi-szalacsi tagok újabban a székelyhídi Phoenix Sportegyesület (elnök-edző Guba József) keretében működnek.

Versenylótenyésztés és fogathajtás

Napjaink romániai lovassportjának egyik bölcsője Bihar megye. A minőségi lótenyésztés a katonai hagyományörzésnek köszönhetően is kezd virágozni. Mint annyi mindent, ezt is a kommunista rendszer tette tönkre. Azonban régen országos hírví főúri tenyészménészek voltak Bihar megyében is – a bihari Érmelléken a legjelentősebb 1880-ban: „Székelyhídon gr. Stubenberg József ménese, mely áll: 2 mén és 20 kanczából, angol mén és kanczából alakítva; melyek háti és kocsilovakul használhatók, magasságuk 160–165 cm, évenként eladásra kerül 10–12 db”. Dr. Szabó József kutatásai szerint a ménest 1836-ban alapították egyes anyagból, „melyben irlandi, trakéni és hannoveri kanczák is szerepeltek”.

Napjaink romániai lovassportjának egyik bölcsője Bihar megye.

A lovak száma, összetétele változó volt (az angol telivér ménés állt 40 kanczából is). Kisbéri magménekkel hágatott, saját anyakanczából származó versenylovakat 1864 óta trenírozott az 1890-es évekig, aztán már csak a tenyésztésre koncentrált. Az 1860-as évek közepén Pretty Maid és Sam Slick, az 1880-as években Cymball, Molly, Trésor nevű lovai nyertek jelentős díjakat a versenyeken. Foglalkozott hágómén-tenyésztéssel is. Jelentőssé vált angol telivér ménese a századfordulóra. Mikor 1906-ban egy felmérésben megállapították a különböző, Magyarországon is tenyésztett lófajták méreteit, a magyar félvér átlagadatait a székelyhídi ménésben vették fel. Nánási Zoltán szerint az uradalmi ménés fenntartói alkalmazkodtak a Trianon utáni új

Csatajelenet a VII. Nyúzövölgyi Népünnepélyen

körülményekhez, és beszállítóivá váltak a román hadseregnek is. A nagykágyai Lónyay-uradalom is rendelkezett a Stubenberg-ménéshez hasonló minőségű ménessel a 19. században, de a beházasuló Pongrácz-grófok tulajdonába kerülő uradalmi ménés jelentősége később csökkent. Borovszky Samu szerint (1901) a pocsaji Szunyogh-féle félvértenyészet érdemelt meg említést.

A magyar és a román világban is rendelkeztek a községek állami hágóménekkel. Sajnos, ez a kollektivisták világban megszűnt. Romániában 1989 előtt 1,2 millió lovat jegyeztek, azóta felére csökkent az állomány. A baj az, hogy legtöbbjük nem fajállat, alig ötszázra tehető a jegyzett patások száma. Ezzel szemben Magyarországon az alig hatvanezres állományból harmincezer tiszta génállományú. Az 1989-es rendszerváltással magántulajdonba kerültek a kollektívák lovai is. Így Bihar megyében közel 10 000 ló került falusi gazdákhöz (csak összehasonlításképpen, ma Szlovákiában 7 000 lovat regisztrálnak). A mezőgazdasági munkák mellett fölmerült az igény arra is, hogy az új gazdák bemutassák lovaikat különféle rendezvényeken. Így a '90-es évek elején külön falunapi programmá vált egy-egy településen a lószépségverseny. Érmihályfalván, Nagyszalontán, Szalárdon, Paptamásiban, Érköbölkúton és jó néhány más településen is a gazdák egyes-, kettős-, ritkábban négyfogatosban is végigvonultak a települések központjain. Majd '92-től már néhány ügyességi versenyt is szerveztek fogatos lovak, illetve hátslovak számára. Ezek az egynapos versenyek a falunapok részeivé váltak. Paptamásiban

rendeztek először országos fogathajtó versenyt, néhai Imre Zoltán szervezésében. Később kezdett el versenyezni, de falusi lovasgazdaként vált világhírűvé. Szenvedélyének köszönhetően 1997-ben, személyében először képviseltette magát Románia nemzetközi fogathajtó versenyen Németországban. Sajnos, 59 évesen elhunyt 2013-ban. Rákóczi Lajos terve alapján, Szabó István képzőművész faragta meg a Kárpát-medence első lovas kopjafáját a sírjára 2014-ben.

A lóversenyzés Érmelléken csak az utóbbi években kezd elterjedni – a Nemzeti Vágta regionális lecsapódása a Partiumi Vágta, de említsük meg az Adorján Várnapi Népünnepély lóversenyeit is. A fogathajtás – a lovassportok királynője – sokkal mélyebb gyökereket eresztett már, bár a közérdeklődés méltatlanul lecsökkent iránta. A 2000-es évekre már 12 állandó versenyhelyszín volt Bihar megye településein. Sajnos, a számuk mára megcsappant, ezért szervezték az I. Nagykágyai Kettesfogathajtó Versenyt is. Igény mutatkozott rá, hogy az Érmelléken a versenyzők klubba tömörüljenek. Így alakult meg 2004-ben az érköbölkúti bejegyzésű Tulipán Sportegyesület (Rákóczi Lajos magyartanárnak elnökletével), amely magába foglalja az Érmellék, illetve Dél-Bihar fogathajtóit, biztosítva a törvényes keretét a regionális, illetve országos versenyzéshez. Egyre többen bekapcsolódtak a lovassportokba, és a Bihar megyeiek máig sikeresen szerepelnek országos versenyeken is. Az érköbölkúti Rákóczi Gergő hatszoros országos bajnok lett, 4 világbajnokságon tagja a román nemzeti válogatottnak, és az utóbbi 2015-ös világbajnokság után a

világ legjobb 10 fogathajtója közé rangsorolták. A lovasoktatás hiányát pótolandó, 2014 januárjában megalakult az Érlovas Lovasiskola a Rákóczi család érköbölküti tanyáján kiépített fedett lovardában, Ádám Andrea budapesti lovasedző irányításával. A lovasiskola nem élménylovaglást biztosít, hanem segít a lovaglás, a lóval való bánásmód és a lovas élet technikai elemeit elsajátítani az ide látogató tanoncoknak. A lovardát gyermekek és felnőttek egyaránt látogatják nemcsak Érmellékről, hanem Székelyhídról, Margittáról, Nagyváradról és Magyarországról is. A kezdeti sikereken felbuzdulva 2015-től folyamatosan tartanak nyaranta egyhetes lovas táborokat, ahol a lovak szerelmesei együtt élhetnek a lóval, betekintést kaphatnak nemcsak a lovaglásról, hanem a ló anatómiájáról, ápolásáról és magáról a ló tartás felelősségteljes munkájáról. A lovasiskola eljövendő céljai egyikeként az érmelléki lovas turizmus kialakításán és fejlesztésén fáradozik a vállalkozást működtető csapat. Rákóczi Lajos hagyományőrző ezredes is. Gellért diószegi tevékenységéhez hasonlóan Érköbölkúton szoborparkot állított: kopjafa a Köbölkúton szabadcsapatot toborzott Vasvári Pál és Dráveczky László emlékének (2010), a '48-as Vasvári Pálnak és a szabadságharcok lovainak (2011), II. Rákóczy Ferencnek (2015), Romániában elsőként Luther Mártonnak (2016), de Várjú Elemér és Gyalokay Lajos emlékét is megörökítették.

A kiegyezés után az érmellékiek mindig nyakas ellenzékiek, Kossuth-pártiak voltak. Talán ez vezetett ahhoz, hogy a szájhagyományban is gazdag folklórja alakult ki a betyárvilágnak. Balán rablólegendája a csángóktól került át hozzánk, de a bihari Érmelléknak is voltak saját népi hősei. Az 1910-es év szeptembere határátkelő volt a bihari betyárság történetében: természetes úton halt meg Dobos Gábor, az utolsó érmelléki betyár (született

A kiegyezés után az érmellékiek mindig nyakas ellenzékiek, Kossuth-pártiak voltak. Talán ez vezetett ahhoz, hogy a szájhagyományban is gazdag folklórja alakult ki a betyárvilágnak.

1836-ban létai román anyától Bihardi-ószegen), és nagy hajsza után lelőtték Vitális Imrét, az utolsó sárréti betyárt. Az érmelléki falvakat fosztogató, váradai származású Lakatos Bélát a diószegi állomásfőnök lőtte meg, elvérzésben halt meg a diószegi szőlőkben, a diószegi cigányok temették el 1924. július végén. A betyár szó hallatán felkapja fejét az emberfia még mai nap is, hát még, ha falunapi rendezvény elnevezéséhez társul. A szürke falunapok sűrűjében pezsdítően hat a Betyárfesztivál elnevezés. Kiskereki rendez ilyet 2015 óta, valódi értékekkel megtöltve azt.

Az I. világháború után az Országos Testnevelési Tanács hatására a Magyar Levente Mozgalom egy ártatlannak

Ágyúutáztatok a VII. Nyúzövölgyi Népünnepélyen

túnó sportmozgalomból jött létre az Antant-ellenőrök orra előtt, 1938-ra pedig a katonaság előkészítőjévé vált. A II. világháború idején Érmellék településein is sorra alakultak a Levente-körök.

A Történelmi Vitézi Rend az Érmelléken

Befejezésül néhány szóban beszéljünk a Vitézi Rend Érmelléki jelenlétéről. Az 1920-as földbirtokreformot kidolgozó bizottság elnökeként, Horthy Miklós vitézi telkekkel jutalmazta a háborús hősokeket, majd e miniszterelnöki rendelet végrehajtásával a hatósági jogkörrel felruházott Vitézi Széket bízta meg. A Vitézi Szék döntött úgy, hogy a tagokat és felavatott vitézeket Vitézi Rendnek nevezi el. A II. világháború idején Érmelléken is osztottak vitézi földeket, főleg az elkobzott zsidó vagyon rovására. A Vitézi Rendet az emigrációban levő

József Ágost főherceg szervezte újjá, 1962-ben pedig felvették a nemzetközi lovagrendek sorába. Magyarországi visszatelepülése után a pártoskodás áldozatává vált, és több részre szakadt. Az ún. Történelmi Vitézi Rend Erdélyi Országos Törzsének Észak-Erdélyi Törzskapitányságába tartozott már az első, Bihar megyei Székkapitányság is (székkapitánya v. Szakál Antal, Érmihályfalva). Idővel a fejlődés és távolság miatt újabb székkapitányságok alakultak Biharban: Margittai Szék (v. Bódis Károly mb. székkapitány, v. Katona Nándor mb. v. hadnagy, Tatár Attila VRNT mb. v. hadnagy); Székelyhídi Szék (v. Bereczki András és v. Karancsi Béla székkapitány); Érmelléki/Érmihályfalvi Szék

(v. Hegedűs Attila székkapitány, v. Réder Károly és v. Bihari Károly v. hadnagy); Nagyvárad Szék (v. Körösi Imre mb. v. hadnagy, v. Nagy József Barna v. hadnagy.); Hajdusági/Nagyszalontai Szék (v. Csete Ferenc János mb. székkapitány, v. T. Balogh Lajos és v. Buzetky Sándor Ernő v. hadnagy). A székkapitányt kinevezik (nem választják), melyet a törzskapitány javaslatára az országos székgyűlésen a főkapitány aláírásával erősítenek meg. A Vitézi Rend támogatja a nemzeti érzés megtartását és fejlesztését, nemzeti jellegű ünnepeink megszervezését, hagyományaink ápolását, segíti a szegényeket, és jó kapcsolatokat ápol a történelmi egyházakkal. Tagjai rendi öltözetben, jelképekkel díszőrséget állnak az ünnepeken.

Íme, ennyi dióhéjban az, amit katonai hagyományőrzés és lovaskultúra terén letettek őseink az asztalra, illetve elértünk mi is itt, a bihari Érmelléken.

Halász Péter

Domokos Pál Péter halálának 25. évfordulójára

*Domokos Pál Péter,
lószekérrel, csíki
cseréparusnak álcázva
járta a moldvai falvakat,
hogy népdalokat
gyűjtsön.*

A Magyar Kultúra Napját nem úgy kellene ünnepelnünk, ahogyan általában tesszük. Hogy esztendőként egy napon, egy-egy kipipálható rendezvénnyel letudjuk a témát. Hanem úgy, ahogy legjobbjaink éltek a magyar kultúrát az írástudatlan moldvai csángóktól az olyan emberekig, mint akire itt most emlékezünk. Akik benne éltek ebben a kultúrában, eszerint dolgozva, imádkozva, énekelve, táncolva és gondolkodva. Amint tette ezt Domokos Pál Péter, amíg 25 esztendővel ezelőtt el nem szólította közülünk a Fennvaló. De példája itt maradt közöttünk, és érdemes föllelevenítenünk, hogy jobbá válhassunk általa!

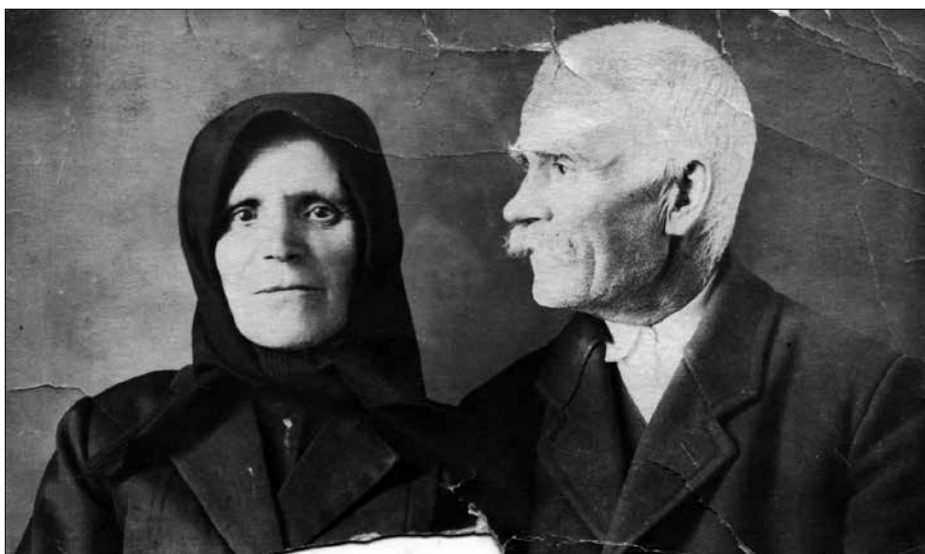
A székesfehérvári Szent István Király Múzeum néprajzszakos munkatársa, Lukács László az 1990-es években, lészpedi emberekkel beszélgetve hallotta, hogy az 1932-ben, falujukban járt Domokos Pál Péterre úgy emlékeznek: Magyarország királya látogatott hozzájuk, álruhában, hogy meglássa, miként élnek, hogyan beszélgetnek a csángómagyarok ott, a Beszterce völgyében. Magam is többször

tapasztaltam, úgy beszéltek róla egykori moldvai ismerősei, házigazdái vagy leszármazottjaik, ahogyan csak a szájhagyományban élő legendás alakokról szoktak az apáról fiúra szálló emlékek.

A látogatás emléke aztán ottmaradt Lészpeden, és önálló életet kezdett élni. Ehhez kedvezőek a feltételek Moldova magyarjai között, hiszen anyanyelvükön nem tudnak sem írni, sem olvasni. Szájról szájra, apáról fiúra száll az ismeret és a gondolat, így egykettőre szájhagyománnyá válik. Ahogyan a néprajz tudósai mondják: folklorizálódik. Két emberöltő múlva, 1994-ben már a következőképpen mesélték a történetet:

„Lovaskocsival jött avval az emberrel, melyik árulta a fazokakat, ketten jöttek. Eljött egy fazokas, s rikoltotta: 'Fazokakat árulunk! Fazokakat árulunk!' Hát ez kicsoda lehet? Odamegyünk: 'Na nekem egy nagy fazok kell. Kétfilű fazok!' Másik mondta: 'Én tejesfazokat veszek!' De azt nem tudta senki, hogy Domokos Pál Péter ottan hallgatkozik. 'Ki lehet az a pantalonos? – monták ottan. Mikor ide jött héjzánk, jaj, montuk, kicsoda jó bé a kapun, kicsoda lehet az, milyen nagy úr?' Azt mondja Ignác Istán: 'Ne féljetez semmitől, beszélgetsetek magyarul, úgy, ahogy kell, mert ez nem senki ember, nem kell félni tőle.' Mikor elmentek, akkor összegyűltek tátámék: 'Kicsoda volt ez?' Azt mondja az egyik: 'Ez a magyaroknak a királyik volt!' 'Hát hogy volt, fazokokat árult?' 'Hát eljött, hogy hallja meg, hogy milyen magyar beszéd van itt.'"

A legenda születésének szép és tanulságos jelenségét idézik elénk ezek a sorok. Érdemes eltűnődni, milyen érzelmi kötődések alakulnak, alakulhatnak ki a folklorista néprajzgyűjtő és választott népcsoportja között. A legtöbb néprajzkutató munkája során többé-kevésbé érzelmileg is kapcsolódik a vizsgált etnikumhoz. Gondoljunk csak Kós Károlynak a Kalotaszeghez, Istvánffy Gyulának a palócokhoz, vagy Györffy

Domokos Pál Péter szülei, Bartalis Erzsébet és Domokos Elek 1927-ben

Népdalgyűjtés közben Trunkon 1931-ben

Istvánnak a nagykunokhoz fűződő kapcsolatára. Amikor a néprajzi szakember nem csupán kutatásának tárgyát látja a vizsgált népcsoportban, de a magyarság nagy sorskérdéseinek egyikét fedezi fel bennük. De talán egyetlen néprajztudósunk sem forrt össze olyan szorosan a vizsgált csoporttal, mint a huszonöt esztendeje meghalt Domokos Pál Péternek, aki akárcsak népmeséink szegény emberének legkisebb gyermeke, elindult a világba szerencsét próbálni, s megtalálta – hogy a legendához tartsuk magunkat – a maga királyságát.

Domokos Pál Péter valóban egy szegény székely család legkisebb gyermeként született erre a világra, a 20. század hajnalán, a Somlyó melletti Csíkvárdotfalván. Szegény volt Domokos Elek családja, mint szinte minden székelyé, de léleken gazdagabbak, mint a többiek. Édesapja még gyermekkorában elvesztette a fél szemét, „de talán ezzel az egy szemmel jobban látott, mint más kettővel” – emlékezett édesapjára Péter bácsi. Édesanyja pedig úgy tudott dalolni, hogy „éneklésével az egész – tollfosztó, vagy más kalákákra összegyűlt – társaságot arra irányította, amerre akarta.”

Domokos Pál Péter 20. századdal kezdődő életét később ugyanazok a szelek sodorták, mint a többi székely embert. Menekülés az 1916-os román betörés elől, reménykedő visszatérés, majd a trianoni diktátumot követő jogfosztottság átélése. Ám elhivatottsága, felelősségérzete már ekkor felülemelte őt a történelmi csapásokon. Miután

leszerelt a román katonaságtól, megérezte, hogy tanulnia kell, „mert a népemet nagy veszedelem fenyegeti az új világban, s hogy menthessem valamilyen módon.” A romániai továbbtanulás lehetlensége miatt Magyarországon végezte el a tanárképző főiskolát, de nem azért, hogy ott maradjon. Domokos Pál Péter azon kevesek közé tartozott, akik Erdély elcsatolása után nem a menekülés útját választották, hanem visszatért, hogy menthesse a népet, amelyből vétetett.

Nincs itt most sem hely, sem pedig szükség arra, hogy lépésről lépésre végighaladjunk Domokos Pál Péter életén. Annak jelentős része amúgy sem az ő története, hanem az elmúlt századé. Az övé az, ahogyan megélte a kort, ahogy magatartásával válaszolt a történelem kihívásaira, amiként öntörvényű személyisége cselekedett. Tudta, hogy a Romániához került erdélyi magyarságnak saját gyökereibe kell kapaszkodnia. Ezért nemcsak ő maga öltözött ünnepnapokon székely ruhába, de arra törekedett, hogy egész Székelyföldön, vagy legalábbis Csíkban, visszaadja a hagyomány, a viselet, a dalok és a táncok, a faragások, a kerámiák becsületét. Kezdeményezte és megvalósította az ezer székely lány ünnepét, szőttes bálókat, kórustalálkozókat tartott az általános iskoláknak, segítette a Csíki Székely Múzeum megszervezését.

A román hatóságok hamarosan megfosztották állásától. Ekkor mutatkozott meg Domokos Pál Péter személyiségének talán legfontosabb vonása, mégpedig az, hogy a szükségből erényt tudott kovácsolni, és rendszerint megtalálta

a maga számára a legfontosabb feladatot. Vagy talán a feladat talált rá? Mindenesetre rendre egymásra találtak, szellemi életünk javára. Munkásságát túlzás nélkül úgy jellemezhetjük, hogy elsősorban a magyar művelődéstörténet fehér foltjainak megszüntetésére törekedett. Mégpedig tudatosan! „Életem fő célja az volt – mondta később –, hogy a magyar műveltség hiátusait pótoljam. Ha bármiféle okmányt találtam, vagy olyasmire leltem, amivel a magyar műveltség épületét magam is építhettem, okvetlenül megfogtam a téglácskát és a helyére tettem.”

Emlékeztetőül vegyünk számba néhány ilyen „téglácskát”, bár némelyikük önmagában is rangos építmény.

Már Erdélyben rátalált Kájoni János ismeretlen kéziratára, Szemlényi János énekeskönyvére. A moreszka tánc eredetének tisztázására Münchenbe is elutazott, Csensztohovában pedig magyar nyelvemlékeket tárt föl. Érdeklődését valósággal vonzották a megoldatlan feladatok. Amikor 1929-ben elolvasta Bartók Bélának a magyar népdalról szóló könyvét, s annak nyolcadik oldalán azt látta, hogy az egész magyar nyelvterület népdalkincsét ismerik már, csak a Bákó környékén élő csángómagyarokét nem, éppen „állástalan” volt, így elindult hát Moldvába, a feladat megoldására. Ugyanilyen belső kényszert érzett, mikor később azt hallotta, hogy zenetörténetünk feltárt anyagából szinte teljesen hiányzik a 18. század hangszeres zenéje, s Kodály szerint „aranyat ér minden kottafej, mely e század sötétjében megcsillan”. Bejárta hát – képzeletben és valóságosan – a történelmi Magyarországot Sepsiszentgyörgytől Pozsonyig, és hamarosan 248 magyar tánc hangszeres zenéjének anyagát tette le a Magyar Tudományos Akadémia asztalára.

Már Erdélyben rátalált Kájoni János ismeretlen kéziratára, Szemlényi János énekeskönyvére.

Sorolhatnánk tovább is a Domokos Pál Péter által „helyére tette téglácskát”, utalhatunk fontos zeneelméleti, néprajzi, nyelvtudományi, egyháztörténeti munkáira. Mindezekből nemcsak azt látjuk, hogy valóban vonzotta őt minden olyan szellemi feladat, „amelynek hosszú ideig nem akadt gazdája, és már-már megoldhatatlannak látszott”, de azt is, hogy mennyi egyéb munka

mellett végezte el a számára is legfontosabbat, a moldvai magyarság szellemi értékeinek, tragikus sorsának feltárását és bemutatását. Pedig, mint maga írja, „csak nyugdíjaztatásom után kezdődött el az én igazi életem: az összegezés. Addig csak gyűjtöttem, csak gyűjtöttem, de a kenyérkereset annyira lekötött, hogy az igazi érdemi munka még hátra volt.” Azt hiszem, vagyunk jónéhányan, akik ismerjük ezt az érzést!

Domokos Pál Péter és a moldvai magyarság egymásra találása, sorsuk összekapcsolódása tehát elsősorban nem a levéltárak és a könyvtárak hívős termében, nem is a népdalgyűjtő fonográfjának, magnetofonjának gépies világában valósult meg. Domokos Pál Péter nem csak a csángók nyelve, népzeneje vagy díszítőművészete, nem is csak történelmük iránt érdeklődött. Halálának 25. évfordulóján elgondolkozhatunk azon, hogy micsoda „mennyei jóvátételeli bizottság” rendelt a magyarság nemzettestvérei által leginkább elfeledett csoportjának ilyen embert, aki teljes sorsukkal együtt vállalta őket. Nemcsak csodálatos dalaikkal, szépséges viseletükkel, kincseket hordozó nyelvükkel, hanem minden elesettségükkel, jogfosztottságukkal, szenvedésükkel, bizonytalan identitásukkal, önpusztító széthúzásaikkal együtt vállalta a moldvai magyarságot. Nem csupán kutatóként, de szellemi fejedelemeként is!

Vállalta a sorsukat, amikor kóboros szekérral, csíki fazekasként, a szénába rejtett fonográfjal és fényképezőgéppel járta a csángó falvakat. De vállalta akkor is, mikor 1940-ben nemet mondott Teleki Pál miniszterelnöknek, s nem volt hajlandó közreműködni a bukovinai székelyek és a moldvai csángók átgondolatlan, szakszerűtlen – mint utóbb kiderült súlyos tragédiákkal járó

De nemcsak Domokos Pál Péter vállalta minden körülmények között a moldvai magyarságot, hanem azok is vállalták őt.

– hazatelepítésében. Az ő sorsukat vállalta akkor is, amikor 1947-ben odaköltözött a hazatért moldvai magyarok közé a Baranya megyei Szárászra, hogy aztán velük szántson és vessen, s abban segítse őket, amiben csak tudja. De akkor sem tagadta meg választott népét, amikor az 1970-es években a Moldvát járó fiatalok bátortalan szervezkedése

Magyarországi előadáson 1976-ban Kóka Rozália mesemondóval

miatt rendőrségi zaklatásnak tette ki magát. Vállalta az ezzel járó megaláztatásokat, idős korában is az utazásokkal járó törődést. Nem volt az ország bármily távoli csücskében olyan civil összejövétel, fiatalok szervezte tábor, ahová ne ment volna el szívesen, hogy a moldvai magyarságról tartott, a nemzeti múlt mélységeit feltáró előadásai-val erősítse nemzeti tudatukat.

De nemcsak Domokos Pál Péter vállalta minden körülmények között a moldvai magyarságot, hanem azok is vállalták őt. Ennek a kölcsönös vállalásnak volt méltó megnyilvánulása, amikor 1991-ben találkozott II. János Pál pápa látogatására Magyarországra érkező csángókkal. Felemelő, szívet megdobbantó esemény volt ez. Az ezernyi, viseletbe öltözött csángó kereszt alatt, méltóságteljesen haladt a Belvárosi templomtól a Duna-parton a Bazilikához. Akárcsak a csíksomlyói búcsún, úgy vonultak, régi magyar egyházi dalokat énekelve a tarkainges csángó lányok és asszonyok, a fehérbe öltözött csángó férfiak, hogy misét hallgassanak a Szent István-bazilikában. Ott pedig, az oltár mellett, Domokos Pál Péter várta őket, a csángók legendás „vándorapostola”, székely harisnyásan, csizmában, sujtásos, fekete atillában. Az az ember, akiről sokan már nem is tudták, él-e még egyáltalában. Beszélt hozzájuk, s emlékeztette őket magyarságukra. Szellemi fejedelem és választott népe nem találkozhatott volna méltóbb helyen és időben, mint akkor és ott, a Szentatya látására érkezett csángók és

Domokos Pál Péter, Szent István oltárképről letekintő alakja előtt.

A királyok természetesen nem úgy támadnak, mint eső után a gomba, hogy hol itt nő egy, hol amott. Az igazi királyoknak is megvannak a biológiai, de különösen a szellemi elődeik, s – szerencsés esetben – ismertek az utódaik is. Szent Istvánt, Szent Lászlót és IV. Bélát s a többi nagy királyunkat nem csupán a vérszerinti rokonság köti össze, nemcsak a több mint 700 esztendeje kihalt Árpád-házhoz való tartozás a közös bennük, hanem az is, hogy vállalták, és eredményesen szolgálták a nemzet fennmaradását.

Ilyen értelemben Domokos Pál Péter – úgymond – „királysága” sem előzmények nélküli. Hiszen tucatjával jártak a csángók között, és írtak róluk papok, tudósok és más tanult emberek már előtte is. Még ha nem is számítjuk azokat, akik ellenséggént jártak és vannak közöttük, milyen kevesen szolgálták eredményesen a csángók magyarságának megmaradását. A két kezemen megszámolhatom őket, de Domokos Pál Péterhez hasonló formátumú (kötelességtudatú), a csángókkal való sorsközösséget ilyen teljességgel vállaló személyiséget szívem szerint mindössze kettőt tudok megnevezni: Marcus Bandinus érseket a 17. és Zöld Péter plébánost a 18. századból. Egy nagyobb szellemi körképben természetesen ide számíthatnánk a moldvai Jó Sándor (Alexander cel Bun) vajda feleségétől, Dobokai Klárától kezdve Petrás Inczén és Jerney Jánoson keresztül Lükő

Gáborig és Kallós Zoltánig számos kiváló embert; de a kötődés sorsszerű erősségét tekintve ez a három élet mutatja – hitem szerint – a legtöbb azonosságot.

Ne zavarjon bennünket, hogy Bandinus bosnyák származású, Zöld Péter és Domokos Pál Péter pedig székelly – csaknem falustársak. Azzal se törődjünk most, hogy az érsek a pápa küldöttként, a plébános a madéfalvi Siculicidium bujdosójaként jutott oda, Domokos tanár urat pedig tudományos érdeklődése vitte közéjük. Mert amennyire különböző az indíttatás, annyira közös mindhármuknál a felismerés és a felvállalás.

Még az időközben eltelt csaknem három évszázad sem okoz számottevő eltérést a három moldvai „apostol” tekintetében. Az idő múlását leginkább azon érzékelhetjük, hogy Bandinus latin és magyar nyelven adta ki főpapi rendeleteit, hogy papjai és hívei egyaránt megértsek, s magyar tolmács segítségével kereste fel a csángó falvakat; Domokos Pál Péter pedig 283 esztendő múltán magyar nyelvű vallásgyakorlatot eltöltő püspöki rendeletekkel találkozott, s egyre több csángóval csak románul tudott értekezni. Az időközben eltelt csaknem tíz emberöltő ellenére azonban jóval több azonosságot tapasztalunk a különböző időkben közöttük járók sorsában. Mind a hárman sokat gyalogoltak, legfőjebb, ha lovas szekéren közlekedtek. Mindhárman gyakran nélkülöztek, hiszen szegények voltak: a Róma által küldött, de szinte elfeledett püspök, a bujdosó pap és az állástalan tanárember. Mind a hárman többször is voltak olyan helyzetben, hogy „bilincseiktől ugyan megszabadultak, de emésztő gondjaiktól nem” – ahogy Zöld Péterről olvasható a csíkszentgyörgyi plébánia Historia Domusában. Az pedig már igazán a sors iróniája, hogy mindhármuk életében voltak időszakok, amikor – különböző okok miatt – álrühába kényszerültek. Bandinus azért, mert a Vatikán késve küldte el számára az érsekséggel járó stulumokat; Zöld Péter, hogy a német katonák el ne fogják; Domokos Pál Péter pedig azért, hogy elkerülje a román egyházi és világi hatóságok gyanakvását. Ezek azonban inkább csak felszínes, mondhatni banális hasonlóságok. A lényegesebbeket mélyebben kell keresnünk.

Kézenfekvő, hogy aki megbízható írásos források hiányában egy-egy népcsoport vagy település múltjára kíváncsi, az a szájhagyományhoz fordul. Szinte hátborzongató egyezésekkel találkozunk, amikor mindhárom évszázad Moldva-járója a falu legöregebb embereit kérdezi, ha a történelmükről tudni akar valamit. Bandinus a romokban heverő,

kifosztott bákói püspökségről faggatja a „nyolcvan s százhoz is közelálló katolikus embereket”, s meg is esketi őket, akár csak Arany János vén Márkusát. Zöld Péter Csöbörcsökben faggatta a majdnem kilencvenéves István deákot (kántort), hogy megtudja tőle, miként gyakorolták keresztény vallásukat az évtizedek óta lelki gondozás nélkül hagyott magyarok. Domokos Pál Péter pedig Onyesten hallotta a falu legöregebb emberétől, Mojzi Andrástól, hogyan is volt, amikor 1849-ben „a magyarok lehajtották az oroszot az Ojtoz patakán”.

Bandinus, Zöld Péter és Domokos Pál Péter moldvai utazásai során – több mint százéves időközökkel – újra és újra szembesülnek a korábban virágzó, de egyre inkább eltűnő magyar élet emlékeivel. Természetesen a nehéz életű érsek esetében volt ez a legszembe-tűnőbb, hiszen akkor még alig telt el másfélszáz esztendő a moldvai katolikus magyarok középkor végéig virágzó időszakától. Bandinus 1648-ban kelte-

bákói püspökségnek már csak a romjait találta. Domokos Pál Péternek pedig alig másfél évszázad múltán kézzelfogható romok sem maradtak, ő már csak a magyar nyelv és a magyar tudat pusztulásán kesereghetett, különösen a Román környéki, úgynevezett északi-csángómagyar falvakban.

Megállni látszik az idő, mikor Domokos, Zöld Péter és Bandinus jelentéseiben újra és újra rátalálunk a moldvai katolikus magyarok egyik legnagyobb fájdmájára: nem tudnak értekezni idegen nyelvű papjaikkal, így gyónni sem tudnak nekik. Domokos Pál Péter diószegi, onyesti és bogdánfalvi tapasztalatai alapján teszi szóvá ezt a képtelen állapotot. De nem csupán 20. századi állapotokról van szó, hiszen már Zöld Péternek döbbenet kellett tapasztalnia, hogy az idegen nyelvű misszionáriusok és a magyarul beszélő csángók nem tudnak egymással kommunikálni. Jelentésében leírja, hogy az „olasz atyák” 6-8 esztendő alatt sem tanul-

1991-ben a Széchenyi-díj átvételekor. Balról jobbra: Domokos Ádám (Domokos Pál Péter fia), Domokos Pál Péter, Göncz Árpád köztársasági elnök és Antal József miniszterelnök

zett jelentésében lépten-nyomon ilyen és hasonló sorokat olvashatunk: „hajdan a magyar lakosok 300 házban laktak, templomuk, plébánosuk, tanítójuk volt, most holmi romhalmaz mutatja, hogy itt valaha templom volt” (Vaslo); „régente csupán magyarok laktak itt, most pedig a katolikusoknak csak hat házuk van” (Bogdana); „régén a magyarok híres faluja volt, most teljesen elhagyott” (Alfalu); „hajdan csupa magyar volt, most már csak három magyar ház van” (Karácsonykő), és még hosszasan sorolhatnánk a szomorú listát. De hogy a moldvai magyar életből még Bandinus után is bőven maradt pusztulnivaló, azt mutatja Zöld Péter számvetése, aki az egykori milkói és a

ják meg híveik nyelvét, „nem képesek őket a hit elemeibe oktatni”, prédikációt sem tartanak, s „csak egyedül Isten tudja, hogy hallgatják ki a leírt kérdésekből a nép gyónásait.”

Az évszázados időközökkel készült jelentésekben mutatkozó összecsengések alapján természetesen tarthatjuk, hogy a moldvai magyarok sorsának alapos és előítéletektől mentes tanulmányozói gyakorlatilag ugyanazokat az ellentmondásokat teszik szóvá. A moldvai magyarsággal való érzelmi azonosulásuk hasonló hőfokát jelzi továbbá e jelenségek miatti felháborodásuk és megbotránkozásuk, aminek sem oka, sem pedig mértéke nem változott a három évszázad során. A misszionáriusok „minden

lelki előhaladás nélküli élete” nemcsak Bandinusnál keltett „nagy és hihetetlen botrányt és megütközést”; nemcsak Zöld Péter borzadt el attól, hogy „a misszionárius atyák a más nemzetek iránt oly túlbuzgó megvetéstől lángolnak”, de Domokos Pál Péter is égbekiáltónak tartotta, hogy a „magyarul nem tudó papok nem tűrik a magyar szót még a templomban sem.” Elkeseredett soraikat olvasva úgy tűnik, mintha nem is három, különböző században élt, hanem egyetlen ember több száz esztendeig élő lelkiismerete szólalna meg. Ami nemcsak a baj százados voltát jelzi, hanem azt is, hogy a három jelentés szerzője hasonló lelkiiségű és erkölcsiségű személyiség volt.

Együtt háborogtak, de együtt is szenvednek a moldvai magyarokkal, mélyen átérezvén nyomorult sorsukat. Bandinus püspök az olasz és lengyel papokról szólva megvallja: „ami szívemet megsebezte, az az volt, hogy némelyiknél a szent szerzetesi ruha alatt gonosz lélek lappangott a nép botrányoztatására.” Ugyanígy esett meg a szíve a Csöbörccsokról eltávozó Zöld Péter atyának is, mikor a papot emberemlékezet óta nem látott nép sírva és zokogva egy mérföld távolságra kísérte őt, s „azután sem szűnnek meg kérni és a mindenszentekre könyörögni, hogy bármiként is gondoskodjunk arról, hogy a misszió prefektusa papot küldjön nekik.” Mindkettőjük, s a többi előtte járók erkölcsi felháborodását és lelki azonosulását fogalmazza meg Domokos Pál Péter, aki a történelmi előzmények ismeretében a legtudatosabban látta a helyzetet. A forrófalvi harangozó sírva panasolta neki, hogy a színmagyar falu templomában nem hangzik többé

A forrófalvi harangozó sírva panasolta, hogy a színmagyar faluban nem hangzik többé magyarul az imádság és az ének.

magyarul az imádság és az ének. S itt már nincs három század, nincsen három különböző sorsú ember; eltűnik az idő, mindhármuk érzését fejezi ki, mikor leírja: „mélységesen megindultam. Keserű volt a gondolat, hogy vannak ma emberek, akik a katolicizmus leple alatt, a krisztusi emberszeretetet hirdetve lelkeket gyilkolnak...”

Végezetül vonjuk le e három összefonódó élet, egymásba kapcsolódó és egymást kiegészítő sors nagy, közös

A szülőföld koszorú temetésén, 1992-ben

tanulságát. Mert ők nem a végtelenben találkoznak egymással, mint a párhuzamosok, hanem azok szívében és lelkében, akik az ő szolgálatukat igyekeznek a maguk gyarló módján folytatni. Királyságuk alapeszméje, aranyfedezete pedig nem más, mint az a nagy elégtétel, hogy életük és munkájuk során bármi rossz érte őket, az mind a javukra vált!

Gondoljuk csak meg!

Áthatotta-e volna a nehézeletű Bandinus érseket a moldvai magyarok sorsa, megértette volna-e helyzetük tragédiáját, ha őt magát nem alázzák meg számtalanszor az idegennyelvű és idegenszívű misszionáriusok; ha ő maga nem kerül híveihez hasonlóan az olasz és a lengyel politikai érdekek malomkövei közé. Biztos vagyok benne, csak így juthatott arra a felismerésre, hogy nem a népet kell elmarasztalni a konokság és a makacsság bűnében, hanem a „magukat püspökként kiadó szerzeteseket, akik a szerzetesség ürügye alatt mindent fenekestől felforgattak.” Még azt a „történelmietlen” föltevést is megkockáztatnám: vajon írt-e volna Marcus Bandinus ilyen részletes, az érzelmi tényezőkre is kitérő jelentést, ha nem érik ellenségei, sőt paptársai részéről mindazok a támadások, amik életét olyannyira megkeserítették, s bizonyára korai halálát is siettetették?

És Zöld Péter?! Meg sem született volna a moldvai magyarokra vonatkozó legfontosabb 18. századi jelentés, ha nem következik be a madéfalvi székelymészárlás. A csíkszentléleki papnak meg sem fordult volna a fejében, hogy

kövesse a Moldvába bujdosó székelyleket, ha németbarát püspöke utasítására nem veri őt vasba Szász János felcsiki esperes. A Moldvába bujdosók lelki gondozás nélkül, a moldvai magyarság múltjának kutatói pedig fontos források nélkül maradtak volna, ha Zöld Pétert csak egy kicsit kevésbé üldözi a balsors.

Arra pedig még gondolni sem merek, mi lett volna, ha Domokos Pál Pétert az 1920-as, 1930-as években nem tiltják el a tanítástól a román hatóságok, ha 1947-ben a magyarországi kommunisták nem teszik ki a Népjóléti Minisztériumból, vagy ha 1961-ben rosszindulatú igazgatója nem küldi nyugdíjba, amint elérte a 60. évet. Őszintén be kell vallanunk, nem tudhatjuk, mi lett volna Domokos Pál Péterrel és mi a moldvai magyarokkal, de nem hiszem, hogy a lézpedi csángók akkor is ne úgy beszélnének róla, mint Magyarország királyáról. Mert úgy látszik, hogy az igazi királyokat – akárcsak a régi táltosokat – náluk hatalmasabb erők választják ki a feladatra. S nincs a földi gonoszságnak olyan cselekedete, ami ne válna javára annak az ügynek, amire kiválasztottak.

Most, amikor Domokos Pál Péterre emlékezünk halálának 25. évfordulóján, higgyünk ebben a hármójuk sorsa által példázott jelképben, hogy hihessünk a moldvai magyarok sorsának jobbrafordulásában is.

(Elhangzott 2017. január 23-án, a csíkszeredai Kájoni János Megyei Könyvtárban, a Magyar Kultúra Napja alkalmából rendezett ünnepségen.)

Ábrám Zoltán

Báthory István emlékezete Szilágysomlyótól Vilniusig

Irástomat sok szeretettel ajánlom dr. Széman Péternek, az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület elnökének, aki családjával és munkatársaival együtt minden tőle telhetőt megtesz Báthory István szellemi örökségének az ápolásáért.

Báthory István erdélyi fejedelem, lengyel király és litván nagyherceg Szilágysomlyón született 1533. szeptember 27-én. Születési időpontja környékén, szeptember végén rendezik meg a Báthory Napokat, amely évről évre kulturális, tudományos, közösségi tevékenységeknek nyújt otthont. A színes és színvonalas rendezvény lebonyolítója a közel negyedszázada működő Báthory István Alapítvány, amely a térség közművelődési életének a kibontakoztatója. Együttal mindent megtesz az értékek megőrzéséért, a Báthoryak

szellemiségének a mai kor kihívásai szerinti táplálásáért. Az emlékjelállítások, a magyar nyelvű általános iskola elnevezése, de közvetett módon a közművelődési tevékenységek felkarolása is (például elismert citerakör működtetése) ezt a nemes célt szolgálja.

A szülővároson belüli szülőhely ódon falmaradványai, az egykori vár romjai, az udvart részben uraló bozót és a szembetűnő elhanyagoltság, a lelakolt kapu látványa csendes szomorúságot sugall. A volt rendszerben legalább focipályát és valamiféle sétányt alakítottak ki a romok között. Azóta az önkormányzatnak emberöltőnyi idő sem volt elég ahhoz – no meg tízéves uniós tagság sem –, hogy az egykori jelentős európai államférfi szülőhelyét rendbe tegyék, és legalább három nyelven (románul, magyarul és angolul) hirdessék

Báthory István erdélyi fejedelem, lengyel király és litván nagyherceg Szilágysomlyón született 1533. szeptember 27-én.

Vilnius egyeteme, 1579-ben alapította Báthory István

a hely szellemét. Esetleg lengyelül és litvánul is.

Amikor 2016 júliusában egy vilnusi tudományos rendezvényről hazajövet Szilágysomlyón jártam feleségemmel együtt, részben azért, hogy egy csokor virágot elhelyezzek a Báthory-kőszobor talapzatán, éppen a városnapok ellentmondásos hangulatának lehettünk a részesei. Meg is kérdeztük az éppen felénk tartó három helybéli román atyafitól: *Știți cine a fost Ștefan Báthory?* (Tudják-e, hogy ki volt Báthory István?). Hosszan hallgattak, majd az egyikük válasza merészkedett: *Regele Ungariei!* (Magyarország királya!) Kiigazítottam a válaszadót, és elmagyaráztam, hogy büszkének kellene lenniük arra, nemzetiségétől függetlenül, hogy szülőhelyükön jött világra néhány évszázaddal korábban az a személy, aki Erdély szülöttjeként hatalmas európai földrajzi terület ura volt. Szégyen tehát, de nemcsak Szilágysomlyó és Románia szégyene, hanem egész Európa, az Európai Unió szégyene is, hogy egy ilyen nagy európai uralkodónak így néz ki a szülőhelye. Később két magyar fiatalal is szóba álltam. Vállukat vonogatták, amikor Báthory István személyisége felől érdeklődtem.

A négyszázharminc éve (1586. december 12-én), 53 éves korában váratlanul bekövetkező halálakor Báthory István a háromba szakadt Magyarország erdélyi részének, az önálló erdélyi fejedelemségnek a második fejedelme volt. Együttal az akkoriban nagy kiterjedésű

A vilnusi egyetem őrzi Báthory emlékét

Vilnusi látkép, előtérben az egyetemmel

Lengyelország, a vele perszonáluniót képező Litvánia, sőt – az éppen Tallinn nélküli – Livónia ura. Akkoriban Európa legnagyobb kiterjedésű országa felett uralkodott, mai fehérorosz, ukrán és orosz területek is fennhatósága alá tartoztak. Igaz, ezt a területet a „nyugati világ” legszívesebben „barbár keleti” tartománynak tekintette. Uralkodása alatt, 1576 és 1586 között Gyulafehérvárról úgy lehetett eljutni egészen a Balti-tengerig, hogy az úr nem változott. Közös uralkodója volt Kolozsvár, Krakó, Riga, Vilnius, Minszk, Kijev polgárainak. Ez a hatalmas terület ma sem járható be egykönnyen, hiszen Marosvásárhelyről Vilniusig kétnapnyi autózás szükséges.

A történelem során több Báthory István szerzett dicsőséget a Báthoryak nemzetségének, egyúttal Erdély népének. A lengyel királyi trónt megszerző Báthory István az ötödik a sorban a somlyói család tanúsága szerint. Nevéhez kötődik Lengyelország történelmének egyik legdicsőbb korszaka. A lengyelek egyik legnagyobb királyukat tisztelik benne, annak ellenére, hogy élete végéig megmaradt magyarnak, lengyelül sohasem tanult meg, velük latinul értekezett. De nemcsak virágzó lengyel királyságot és litván nagyhercegséget hagyott maga mögött, hanem nevéhez kötődik az erdélyi fejedelemség első virágkora is (1571–1586). Nagy hadvezér, európai léptékben jelentős államférfi volt. Erdélyben, Szilágysomlyón tizenöt éve kőbe faragott mellszobor hirdeti nagyságát, mögötte a római katolikus templom előtti

megfeszített Jézussal, a kereszt talapzatán az alábbi felirattal: „*En vagyok az út, igazság és az élet.*” A templom falán már előzőleg elhelyezett kétnyelvű (magyar–román), később lengyel nyelvű Báthory-emléktábla áll.

Báthory István emlékezete nemcsak Lengyelországban, hanem Litvániában is erős. Sőt, Európa számos múzeumában (Stockholm, Varsó, Riga) az uralkodása idején nyomott pénzérmék ott sorakoznak a tárlókban. A litvánok kedvezően vélekednek nagyhercegük szerepéről a lengyel–litván dualizmus egyenjogúságának biztosítása, a litván politikai autonómia gyakorlatba ültetése tekintetében. A litván történészek elismerik, hogy a valaha uralkodott

**Nevéhez kötődik
Lengyelország
történelmének egyik
legdicsőbb korszaka.
A lengyelek egyik
legnagyobb királyukat
tisztelik benne.**

legjobb litván nagyhercegek közé tartozik. Katonai megvalósításai és politikai eredményei miatt a nagy litván király, Vytautas (Vitold) után a legsikeresebb litván uralkodók közé sorolják. Legfőbb megvalósításainak tartják, ezeket múzeumokban és könyvekben ismergetik: a litván önállóság és parlamenti

rendszer megerősítése, a Legfelsőbb Bíróság megalapítása, a lengyel–litván dualitás kiteljesítése, livóniai béketemetés a Pacta Conventa által, a gazdaság és a kereskedelem elősegítése, a katolikus egyház megerősítése, egyetemalapítás. Továbbá hangsúlyozzák, hogy kiemelt diplomáciai érzékkel, stratégiai gondolkodással, kitartó és tartalmas politikai látásmóddal rendelkezett. Mindezek elismeréseképpen 1580 májusában a vilniusi katedrálisban ünnepélyes keretek között egy XIII. Gergely pápa által megáldott kardot és drágakövekkel ékesített fejdíszot kapott.

A jezsuiták által létrehozott vilniusi iskola (kollégium) egyetemi rangra emelése, valamint az erre vonatkozó dokumentum kiadása Báthory Istvánhoz kötődik. Az 1579-ben alapított vilniusi egyetem a térség legrégebbi egyeteme, egyúttal az itt élők szellemiségének a közvetítője több mint két évszázadon keresztül. Éppen ezért, a nemzeti mozgalmakkal való rokonszenvezésért, a Lengyelország felosztását követően Litvániát uraló cári birodalom a 19. század elején jobbnak látta beszüntetni a működését. A két világháború között, amikor Vilnius Wilna néven a frissen létrejött Litvánia helyett a szintén új államforma Lengyelország részét alkotta, alapítójáról nevezték el a „lengyel egyetemet” (Uniwersitet Stefana Batorego). A szovjet időkben a forradalmár Kapsukasról nevezték el az állami egyetemet, ma pedig egyszerűen Vilniusi Egyetemnek hívják.

Az egyetem egykori díszterme ma az ország előkelő és reprezentatív könyvtára mintegy négymillió kötettel,

Sárkányfogú pénzérme

dokumentummal. Az egyetem hőskorában még működő obszervatórium manapság a doktori tézisükre készülő PhD-hallgatók olvasóterme. Az államosítást követően, az ateizmus szellemében az egyetemi templomból raktárépület lett, napjainkban múzeumi részleggé alakították át. Már az egykori obszervatóriumban találkozunk Báthory portréjával, továbbá a Szent János templomban is, mielőtt kiérnének az egyetemi épülettömb központi belső udvarára. Itt a Báthory-émlékjelek számát egész alakos falfestményével és az árkádsorban elhelyezett márványtáblával gazdagíthatjuk, amelyen az alábbi felirat olvasható: „Stephanus Bathoreus (1533–1586). Rex Poloniae. Magnus Dux Lithuaniae. Dux Transilvaniae. Conditor Universitatis Vilnensis.”

Litvánokkal elbeszélgetve meggyőződtem, hogy szeretettel viszonyulnak Báthory István emlékének a felidézéséhez. A múzeumok, a történelemkönyvek megadják a neki kijáró tiszteletet, kötelező olvasmánynak tekintik. De ők is többre értékel(het)nék, ha nem került

volna a „konkurens” lengyelek kegyébe, amikor az amúgy általa alapított egyetemet róla nevezték el „lengyel időben”. (Amint az egykori Bolyai Egyetem névadójáért nálunk sem lelkesedtek, lelkesednek egyesek. Persze, mindez őket minősíti...)

Az 1579-ben alapított vilniusi egyetem a térség legrégebbi egyeteme, egyúttal az itt élők szellemiségének a közvetítője.

Egyébként az erdélyi egyetem ősi formáját, a kolozsvári jezsuita kollégiumot szintén Báthory István hozta létre. Ez a felsőfokú létesítmény jóval korábban működött már, mint Bethlen Gábor gyulafehérvári kollégiuma; az erdélyi vallási tolerancia jegyében alakult 1581-ben.

Báthory István váratlanul korai halála nem engedte kiteljesíteni az életművét. Nem valósulhatott meg azon merész terve, hogy Magyarországot a török alól felszabadítsa, akár orosz szövetségben. Nem került hát a Hősök-tere milleniumi bronzszobrai, a leghíresebb magyar királyok és erdélyi fejedelmek közé, miközben egyik legkiválóbbika a közel félszáz lengyel uralkodónak és a litván nagyhercegeknek. A harmadik évezred elején Báthory István Erdélyben, Lengyelországban és Litvániában egyaránt megbecsülésnek örvend, és jó lenne, ha mások is többre értékelnék. Mi, erdélyi magyarok igazán büszkék lehetünk egyik legjelentősebb fejedelmünk mai országhatárokon inneni és azokon túli tevékenységeire, a jeles közép-kelet-európai államférfi „szűk hazánkon” messze túlmutató munkásságára, megvalósításaira és terveire. És sohasem feledkezzünk meg arról a tényről, hogy Erdélyben, Szilágyosmlyón született.

A litván nagyhercegi palota. A szerző felvételei

Wikipédia, a 21. század enciklopédiája

A Wikipédia 2001-ben indult, neve a hawaii wiki kifejezésből ered, amelynek jelentése fürge, nagyon gyors.

A Wikipédia a 21. század elejének egyik legnagyobb megvalósítása. Ez az első olyan lexikon, amely igyekszik naprakész információkat nyújtani. Ezt azzal érheti el, hogy nem nyomtatott, hanem interneten elérhető, és ezért állandóan módosítható. Hogy ez a módosítás mennyire valósul meg, az az önkéntes szerkesztőktől függ. A Wikipédia másik érdekes jellemzője, hogy nincs szerkesztőbizottsága, hanem bárki szerkesztheti, természetesen a többi szerkesztő éles szemű felügyelete mellett. Ez a felügyelet biztosítja azt, hogy nincs benne több hiba, mint más gondosan megszerkesztett lexikonban. A Wikipédia, mint minden enciklopédia, lexikon, szócikkekbe tagolva mutatja be az ismereteket. Minden szócikknek van egy címe, amely szerint rá lehet keresni. Ellenkéntben a nyomtatott lexikonokkal, itt a szócikkek nem ábécésorrendben vannak. Minden szócikk elején, és a kezdőlapra is van egy keresőablak, ahova be lehet írni a keresendő szöveget. Ha a Google keresőjét használjuk, akkor elsősre többnyire a Wikipédia-szócikket adja ki, ha létezik olyan. De magunk is

javasolhatjuk ezt a keresőnek, ha a keresendő szó mellé odaírjuk a „wikipédia” vagy csak a „wiki” szót. A Wikipédia többnyelvű, és egy Wikidata nevű tudásbázis biztosítja köztük a kapcsolatot. A magyar Wikipédia internetes címe: hu.wikipedia.org.

A Wikipédia 2001-ben indult, neve a hawaii *wiki* kifejezésből ered, amelynek jelentése *fürge, nagyon gyors*. (A honolulu repülőtérén a terminálok közötti járatok neve: Wiki Wiki Bus.) Működését a Wikimédia Alapítvány (Wikimedia Foundation, Inc.) biztosítja, amely egy San Franciscó-i székhelyű nonprofit közhasznú alapítvány, és a Florida állam törvényei szerint működik. Tevékenységét mintegy 30 alkalmazott és egy kilenctagú kuratórium irányítja, több tízezer önkéntes szerkesztő közreműködésével. Az alapítvány üzemelteti magát a lexikont és a testvérprojekteket (1. ábra).

A 2. ábra táblázata bemutatja néhány különböző nyelvű Wikipédia adatait. Az angol, német, francia, holland, japán, lengyel, olasz, orosz, spanyol, svéd, szebuano, vietnami és waray azok

Wikimédia-társlapok

A Wikipédiát a nonprofit Wikimédia Alapítvány üzemelteti. A Wikimédia számos többnyelvű és nyílt tartalmú társlapot üzemeltet:

 Wikiszótár Többnyelvű szótár és szinonimaszótár	 Wikidézet Többnyelvű idézet- és szólásgyűjtemény	 Wikifajok Rendszertani adatbázis	 Wikikönyvek Szabad kézikönyvek és útmutatók
 Wikimédia Commons Szabad médiaállományok gyűjteménye	 Wikiegyetem Jegyzetek és tanulási segédletek	 Wikiforrás Szabad forrásmunkák	 Meta-Wiki A Wikimédia-projektek koordinációja
	 Wikidata Szabad központi tudásbázis	 Wikivoyage Szabad útikalauz	

A Wikipédia társlapjai

Nyelv	Indulás éve	Szócikkek száma 2017. január 24-én
angol	2001	5 323 950
német	2001	2 034 950
francia	2001	1 835 380
magyar	2003	402 275
román	2003	374 020

Néhány adat a Wikipédiáról

a nyelvek, amelyek mindegyikén jelenleg több mint egy millió szócikk van.

A Wikipédiát sokan szerkesztik, önkéntes módon, saját nevükön vagy választott írói álnéven. Ehhez csupán annyit kell tenni, hogy az ember regisztráljon (ez egyperces művelet), esetleg adjon meg egy e-mail-címet, amelyre leveleket kaphat (ilyenkor a küldő nem

Ha valaki már több ideje szerkeszt hibátlanul, már megismerte a szerkesztési szabályokat is, megerősített szerkesztő lesz.

ismeri az e-mail-címet, amelyre a levelet küldi, csak a szerkesztő választott nevét). A szerkesztők azonban ezt a lehetőséget ritkán használják, hisz több módja is van az egymásközi kommunikációnak. Regisztráláskor automatikusan létrejön a szerkesztő (felhasználó, beíró) szerkesztői lapja és a vitalapja. Az elsőre ő maga írhat bármit, általában bemutatkozó szöveget. Van, aki itt felfedi igazi nevét, foglalkozását, van, aki csupán az érdeklődési köréről ír, esetleg, hogy milyen nyelveken szerkeszt. Ha valaki több nyelven is szerkeszt, akkor minden nyelvi felületen ugyanaz az azonosítója, és minden nyelvű Wikipédiában van szerkesztői és vitalapja. A vitalap arra szolgál, hogy azon mások üzennek az illetőnek. De léteznek más lehetőségek is! Vannak ún. nevezett *kocsmafalak*, amelyeken a szerkesztők megbeszélnek egyet s mást, például helyesírási kérdéseket. A helyesírásról a *Wikipédia:Kocsmafal (nyelvi)* oldalon vitatkoznak. (Példa a nyelvi kocsmafal bejegyzéseire a 3. ábrán látható.) Vannak még más kocsmafalak is, pl. *műszaki*, *jogi*, *javaslatok*, *kezdőknek*, *képek* és *egyéb* témájúak. Aztán van a járőrök és adminisztrátorok üzenőfala. Ez utóbbi szerkesztők különleges jogokkal rendelkeznek (pl. ellenőriznek,

jóváhagynak bizonyos szerkesztéseket, törölhetnek szócikkeket – persze csak bizonyos jól meghatározott szabályok alapján), ők választott státusúak.

Amikor egy szerkesztő regisztrál, először minden szerkesztése *ellenőrizetlen* lesz, és csak akkor válik *ellenőrzötté*, ha valamelyik járőr azzá teszi. Ha valaki már több ideje szerkeszt hibátlanul vagy csupán kevés hibával, látszik, hogy már megismerte a szerkesztési szabályokat is, akkor megerősített szerkesztő lesz, akinek a munkái egyből ellenőrzötté válnak (de a járőrök alkalomadtán azért azokat is megnézik). Valakiből úgy lesz megerősített szerkesztő, hogy vagy maga kéri, vagy más javasolja azt (az ún. bürokrata üzenőfalán). A bürokrata, akik szintén választott szerkesztők, a különböző szerkesztői jogok módosításával foglalkoznak. A szerkesztők a szócikkeket nem írják alá, csak az üzeneteket. Minden szócikknek van egy laptörténete, amelyet bárki megnézhet

(ugyanezen a felületen lehet például nézettségi statisztikát is találni), amelyben minden szerkesztés szerepel a megfelelő szerkesztő nevével, aki azt a szerkesztést végezte. Azért is érdemes regisztrálni, és nem ún. *anonként* szerkeszteni, mert az anon esetében minden szerkesztést ellenőriznie kell valamelyik járőrnek, és a laptörténetben annak a gépnek az IP-címe jelenik meg, amelyről szerkesztett (Az IP-cím – Internet Protocol rövidítése – egyedi hálózati azonosító). Így – az IP-cím alapján – meg lehet tudni, hogy melyik iskolában unatkoznak a diákok egy adott időben, mert ilyenkor trollkodásban élnek ki az unalmukat. A Wikipédia szerint: „A troll az internetes szlengben olyan személy megnevezése, aki provokatív, ingerlő módon, tárgyhoz nem tartozó üzenetekkel bombáz egy online közösséget.” Jelen esetben pedig butaságot ír bele a szócikkbe, főleg az éppen akkor tanult író életrajzába.

A szócikkek közül bizonyosak ún. *kiemelési eljárás*on esnek át, és ez biztosítja azt, hogy a kiemelt szócikkek kimerítően és szakszerűen tárgyalják az adott témát, formailag is teljesen megfelelnek a Wikipédia szabályainak. A kiemelt státust időnként felülvizsgálják. A kiemelt szócikkek címe előtt van egy aranyszínű csillag.

A szócikkek formailag egységesek: mindig tartalmazznak egy rövid bevezetőt, majd egy vagy több szakaszt, amelyek címmel vannak ellátva. Fontos, hogy a szócikkek megfelelően legyenek forrásolva. Az is követelmény,

Mielőtt nagyon elvesznénk ebben, visszatérek az alapkérdéshez: az erő isten? Távolról sem. Tehát semmi relevanciája nincs ennek. Annak van, hogy köznévi vagy tulajdonnévi. Tehát *kinek* vagy *minek* a tulajdonneve? – LATYPA Pankus 2017. január 25., 19:31 (CET)

Cosplay étterem [szerkesztés]

Jól érzem, hogy a cosplay étterem helyesen cosplay-étterem lenne? – Sasuke88 2017. január 25., 09:42 (CET)

Mivel a szó végén nem néma betű vagy bonyolult betűegyüttes áll, szerintem (a *cowboyfilm*-hez hasonlóan) egybeírandó: *cosplayétterem*. – ★ EINSTEIN2 vitalap 2017. január 25., 18:32 (CET)

Alexandriai Szent Katalin templom, Budapest-Tabán [szerkesztés]

Sziasztok! Mi ennek a templomnak az elnevezési szokásoknak megfelelő neve? Természetesen a linkek készítése miatt kérdezem. – Rakás vita 2017. január 29., 12:48 (CET)

Mivel több Tabán létezik, a szimpla Tabán nem elég, ezért tippem: Alexandriai Szent Katalin-templom (Budapest-Tabán). – Vépi vita 2017. január 30., 04:32 (CET)

ABC [szerkesztés]

Hogyan kell latin betűs nyelvek idegen betűit betűrendbe rakni? Például a német ß vagy az izlandi þ és ó hol helyezkedik el a magyar lexikonokban? Ha nincs rá szabály milyen sorrendbe tegyük a wikipédiában? – Bencoke vita 2017. január 29., 17:21 (CET)

A szűk latin ábécé betűivel, illetve betűcsoportjaival tekintjük azonosnak őket. Pi. ß = ss, ő = d, þ = t. (OH 36. o.) – Vépi vita 2017. január 30., 04:42 (CET)

A nyelvi kocsmafal néhány bejegyzése

hogy semleges nézőpont szerint készüljenek. Nem szabad másolni sehonnan! Kezdőknél gyakran előfordul, hogy szó szerint másolnak be szövegeket a készülő szócikkekbe. A szerkesztőnek kötelessége átfogalmazni a forrásokból vett szövegeket. Azt is tudni kell, hogy a Wikipédia szócikkei szabad licenc (CC BY-SA, magyarul: *Nevezd meg!* – *Így add tovább!*) alatt vannak. Tehát, ha valaki létrehoz egy szócikket, az nem az ő tulajdona, hanem bárki módosíthatja és használhatja, azzal a feltétellel, hogy megnevezi forrásként a Wikipédiát. A szócikkek gyakran tartalmazznak egy infoboxnak nevezett részt a szöveg jobb oldalán, amely röviden tartalmazza a szócikk fontosabb információit, többnyire azok számára, akiknek „nincs idejük” végigolvasni a hosszabb szócikket (lásd: 4. ábra). A bal oldalon egy függőleges menüből lehet választani például a szócikk más nyelvű változataiból, de sok minden egyebet, például a Wikidata-adatlap menüpontra kattintva megtaláljuk az illető szócikk fontosabb adatait a Wikidatában. Ez azért fontos, mert ha oda beírunk egy információt (pl. valakinek a foglalkozását) magyarul, az automatikusan hozzáférhető lesz más nyelveken is. A különböző sablonok (pl. infoboxok) innen automatikusan átvehetnek információkat, amely nagyon megkönnyíti a szerkesztést.

*Ha valakit zavar,
hogy pontatlan
információkat talál
a Wikipédián, ha nem
talál szócikket valakiről/
valamiről, vágjon bele
a szerkesztésbe.*

tést. Természetesen, a Wikidata minden információja pont úgy szerkeszthető, mint a Wikipédia bármelyik szócikkéé.

Fontos, hogy a létrehozandó szócikk tárgya (ami lehet fogalom, személy stb.) nevezetes legyen, azaz lexikonba való. Legyen hozzá megfelelő, megbízható forrás. Mielőtt valaki szerkesztésbe kezd, érdemes elolvasni az irányelveket és a szerkesztési útmutatókat – a Wikipédia kezdőlapján legendó információ van erről. Létezik egy *homokozó*, ahol lehet szerkesztéssel próbálkozni, az ide írt szócikk nem kerül be a szócikknévtérbe. A különböző információk más-más névtérbe kerülnek a könnyebb kezelhetőség miatt. Van szócikknévtér, sablonnévtér, szerkesztői névtér stb. Újabban minden

The screenshot shows the Wikipedia article for Bolyai János. At the top, there's a navigation bar with 'szócikk', 'vitalap', 'olvasás', 'szerkesztés', and 'laptörténet'. The article title is 'Bolyai János' with a 'bevezető szerkesztése' button. Below the title, it says 'A Wikipédiából, a szabad enciklopédiából'. The main text starts with 'Bolyai János (Kolozsvár, 1802. december 15. – Marosvásárhely, 1860. január 27.) magyar matematikus és hadmérnök. Bolyai Farkas fia és egyben tanítványa. A magyar tudomány egyik legnagyobb alakja, az egyik leghíresebb magyar matematikus, a „geometria Kopernikusza”, az erdélyi tudományosság legkiemelkedőbb képviselője.’

Below the text, there's a portrait of Bolyai János. To the right of the portrait is a table of 'Életrajzi adatok':

Született	1802. december 15.
	Kolozsvár
Elhunyt	1860. január 27. (57 évesen)
	Marosvásárhely
Ismeretes mint	a nemeuclidész geometria megalkotója

At the bottom of the article, there's a 'Tartalomjegyzék' (Table of Contents) with two entries: '1 Családi háttér és életútja' and '2 Munkássága', with sub-entries '2.1 Matematika' and '2.2 Filozófia'.

Kiemelt szócikk Bolyai Jánosról

szerkesztőnek van próbalapja, amely tulajdonképpen a saját homokozója. Minden esetben, egy adott lap első sorában található a menü, amelyben többek között szerepel az illető bejelentkezett szerkesztő azonosítója (amellyel regisztrált), és arra kattintva bejön a saját szerkesztői lapja. Ugyancsak a menüben van a *próbalap* gomb, amelyre kattintva nyugodtan lehet próbálkozni a szerkesztéssel. Az így elkészített szócikket vagy másolással vagy egyszerű átnevezéssel lehet bevinni a szócikknévtérbe.

Sokan reklámcéla szeretnék használni a Wikipédiát, hiszen a kereső programok általában első helyen hozzák ki az oldalszócikkeit, a reklámozás azonban teljességgel tiltott. Az ilyen szócikkeket hamar törölni szokták. Természetesen, lehet szócikket írni cégekről is, ha azok nevezetesek (pl. Microsoft, Aple, Ikea stb.) de csak enciklopédikus formában, tájékoztatásul, nem reklámcéllal.

A Wikipédia nagyon szigorú szabályokat alkalmaz a feltöltött képek esetében is. Képet feltölteni lehet bármelyik nyelvi változatba, de akkor csak ott használható, ezért érdemesebb a Wikimedia Commons nevű társalapba feltenni, mert akkor bármilyen nyelvű Wikipédia használhatja. Nagyon egyszerű feltölteni a saját fényképeket, ha a szerkesztő azokat CC BY-SA szabad licenccel látja el. Mások által készített fényképet, bárhol is származnak azok (lehetnek akár az interneten is), csak a szerző írásos engedélyével lehet. Ezt az engedélyt a szerző általában egy megadott szövegű, megadott címre elküldött elektronikus levéllel adhatja meg. Hasonló a szigorúság akkor is, ha a kép szerzője halott, mert 70 évig van jogutódja. Ekkor tőle

kell engedélyt kérni. A kép szabad feltöltése akkor lehetséges, ha szerzője már több mint 70 éve elhunyt. Ismeretlen szerző esetében a 70 év az első közlésre vonatkozik, csak 70 évvel azután válik szabad licenccé. Itt meg kell jegyeznünk azt, hogy a szerző nem akkor ismeretlen, ha mi nem ismerjük, hanem ha körültekintő vizsgálatok után kijelenthetjük, hogy ismeretlen.

A Wikipédia szerkesztői sokszor és sokat vitatkoznak egymással. Ezek néha veszekedéssé fajulnak. Azokat, akik nem tartják be a szerkesztési szabályokat, blokkolhatják bizonyos időre (ez azt jelenti, hogy nem szerkeszthetnek ez idő alatt). Ez általában fokozatos: először egy óra, majd ha az illető visszatérő „bűnös”, akkor egyre jobban nő az időtartam, végül örökblokkot kaphat. Ez persze csak azt jelenti, hogy azon a néven nem szerkeszthet, ha más néven újra regisztrál, akkor újra szerkeszthet, de ha nem szokja meg a szerkesztői viselkedést, akkor újra blokkolható. Sajnos, vannak renitens visszatérők, akikkel a járőrök és adminisztrátorok sokat küszködnek.

Ha valakit zavar, hogy pontatlan információkat talál a Wikipédián, ha nem talál szócikket valakiről/valamiről, akiről/amiről szerinte kellene lennie, akkor vágjon bele a szerkesztésbe. Regisztráljon, először javítgassa a hibákat, majd szerkesszen új szócikkeket. Dolgozzon a saját ritmusa szerint. Vannak, akik sokat szerkesztenek, szinte versengenek egymással, és vannak, akik keveset. De senkinek sem ajánlom a szerkesztést, aki nem tud alkalmazkodni a szigorú szerkesztői szabályokhoz, nem tud higgadtan vitatkozni, rögeszméi vannak, mert megkeseríti a maga és mások életét.

Csirák Csaba

A történelem nálunk is történt

Az Otthonom Szatmár megye helyismereti sorozatról

*Helyismereti verseny
kiírása közben
szembesültünk azzal,
hogy nincs hiteles írott
helytörténeti anyag.
Ez a hiány szülte az
Otthonom Szatmár
megye sorozatot.*

A Szent-Györgyi Albert Társaság 1990-es megalakulásakor fontossági sorrendben három célt tűzött a tagság elé: szakmai (egy szakkönyvtár létrehozása, orvosok és gyógyszerészek szakmai előrelépésének segítése), közművelődési (Hajnal Akar Lenni népdaléneklési verseny, Itthon helyismereti vetélkedő, Gellért Sándor vers- és prózamondó verseny), illetve szociális, közösségi (az első telefonos lelkesegély szolgálat létrehozása Romániában, egészségügyi ismertető, beteglátogatások, kirándulások) tevékenységet. A névadó szellemi hagyatékát példának tekintve vágott bele a Társaság az élet sűrűjébe – ugyanis Szent-Györgyi Albert tudós, sportoló, színész, író és költő volt egy személyben.

Megszabadulva a diktatúra elnyomásától, lassan-lassan lábra állt a romániai magyarság politikai, művelődési, tudományos élete. Lábra állt, de nem teljes mértékben saját lábára. Nem szárnyalt, nem repült, még csak nem is száguldott, inkább neki-neki gyürkőzve ért el kisebb-nagyobb eredményeket. A felszabadulás nem volt olyan mértékű, hogy elmondhassuk: a szabadság magával ragadta és gyökeresen megváltoztatta a romániai magyarság életét.

Ezúttal csak pozitívumokról lesz szó, a Szent-Györgyi Albert Társaság közművelődési tevékenységének egyik szeletéről, az *Otthonom Szatmár megye* könyvsorozatról.

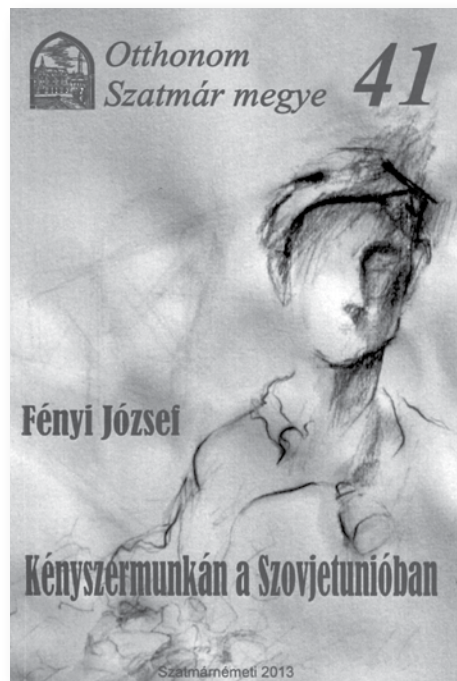
A kommunista korszakban nevelkedett tagság (és felnőtt lakosság) a változást követően szembesült az új szellemben született tudással, a valóságismeret jegyében született művekkel, és ebből azt a következtetést vont le, hogy sürgős és halaszthatatlan feladata ön maga és szűkebb hazája Szatmár megye valódi történetének megismerése. A kommunista korszak tanításából annyi maradt meg, hogy az idő nálunk csak múlt-telt, de Szatmárban soha nem történt semmi. A történelem máshol történt. Ebből egyenesen származott a következtetés: az ifjúság nem nőhet fel az előző rendszer által jól besulykolt hazug tanokkal. A kór orvoslásának egyik lehetősége a helyismeret, a helytörténet megteremtése.

Helyismereti verseny kiírása közben szembesültünk azzal, hogy nincs hiteles írott helytörténeti anyag. Ez a hiány szülte az *Otthonom Szatmár megye* sorozatot, ami egyáltalán nem sorozat elindításaképpen, hanem egy alkalmi kis könyvecske kiadásával indult el. Így született meg nagykarolyi és szatmárnémeti tanárok közös munkájaképpen a *Szatmár megye néhány településének története* című, régi kutatások eredményeit felhasználó könyvecske. Még 1993-ban is nagyon bátor tett volt ilyen tartalmú könyv kiadása. Visszaigazolta ezt az a tény, hogy napok alatt elfogyott az 500 példány, és az is, hogy a vásárlók nagy gondossággal körültekintve, lehetőleg tanú jelenléte nélkül vásárolták meg, és rejtették el nagyon gyorsan kabátjukba, táskájukba a kiadványt. Az évtizedes elnyomástól igen, de a lelkekben megkövesedett félelmektől még mindig nem szabadult meg a társadalom. Méltó felsorolni annak a kilenc tanárnak a nevét, aki az első könyvecske anyagát összeállította: †Balogh Géza, †Benedek Zoltán, Czumbil János, Erdei Líviusz, Kiss Zsuzsanna, Kónya László,

Nagy Gyula, Thoroczkay Sándor, Török László. A borító Gál Éva Emese grafikusművész, költő, író munkája.

Azóta huszonhárom év telt el, és az első kiadványra bő két évtized alatt egy nagyon színes és értékes sorozat épült. 2016 májusában dr. Nagydobai Kiss

Sándor: *Egy látószög* című művével a sorozat elérkezett a 48. kötetig.

Az évek folyamán alakult és érlelődött ki az a vezérelv, ami tisztázta, milyen témájú munkákat ad ki a sorozat. Röviden úgy foglalható össze, hogy bármilyen témájú helytörténeti munkák mellett olyan alkotásokat, amelyek a megye szellemi életének arra érdemes termékei. Az utóbbiak legsikerültebb alkotása Nagydobai Kiss Sándor már említett könyve. Huszonhat szerző önálló kötete mellett több mint húsz szerző dolgozata jelent meg. Közülük egyetlen egy újrakiadás, a többi mind a megye legújabb szellemi terméke, a legfrissebb kutatások eredményeit tartalmazza. Mára már nélkülözhetetlen munkák.

Az elsők között látott újra napvilágot Jeney György polgármester 1893-ban megjelent *Egy szatmári czívis emlékiratai* című könyve, amely nemcsak hiteles és gazdag helytörténeti adatai miatt került a sorozatba, hanem azért is, mert meghúzza a határát annak a helytörténeti gyakorlatnak, amely a sorozatban mérce lett. Jeney György köszönhetően bepillanthat a mai olvasó a város gazdasági, politikai, művelődési életébe az 1790 és 1820 közötti időszak helyi eseményeibe. „A megismerésen túl azonban, ami talán még fontosabb,

újrateremtődik a kötődés múlt és jelen között” – írja a kötet előszavában dr. Varga Attila. Tegyük hozzá az évszázadok távlatából levonható tanulságot: hogy ragaszkodjunk ahhoz, ami keresztény értékrendünk szerint emberségünk építője volt. A múlt alapos ismerete segít abban, hogy ébredjünk rá hibáinkra, tévedéseinkre, majd vessük el őket, hogy tiszta lapra írassuk mai életünket. A helytörténet nemcsak a múlt eseményeinek gyűjteménye, hanem a felelősség vállalása is a mai nap és a jövő iránt. Ebben a szellemben születtek a sorozat könyvei.

A sorozatot az első pillanattól munkáival gazdagította Muhi Sándor képzőművész, tanár, helytörténész. Szatmár megyei személyiségek arcképeit közölte az egyik könyve. A sajátos Muhi Sándor-féle látásmóddal és eszközökkel készült arcképsorozat pillanatok alatt elfogyott. Aztán *A régi Szatmár* című munkája az első városismertető volt a rendszerváltás után, a *Képzőművészeti élet Szatmáron* pedig az első képzőművészeti kislexikon a Szatmár megyében alkotókról.

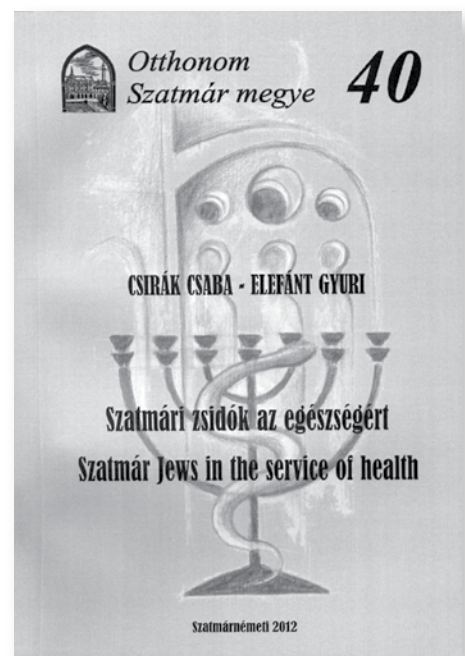
Muhi Sándor lánya, Ács-Muhi Csilla történelemtanár *A szatmári Székesegyház története és képzőművészeti értékei* című könyvében a város egyik legszebb épületével ismerkedhet meg az érdeklődő. 2004-ben jelent meg az *Egyház és város* című kötete, amely a városalapító jelzővel kitüntetett Hám János püspök városépítő csatáit eleveníti fel, kihangsúlyozva a Szatmári Római Katolikus Püspökség szerepét a modern városkép kialakításban.

Dr. Tempfli Imre lelkész, egyháztörténész hat munkájával tisztelte meg a sorozatot. *A Kaplony monográfiája* a történelemtudomány legújabb eredményeinek fényében, nagyon fontos dokumentumokkal ellátva segít tisztán látni Kaplony és környéke történetének politikai, egyházi, közművelődési és gazdasági kérdéseit egyaránt. Olyan tudományos alapmunka, amely nélkül Szatmár megye története már nem írható meg. Minta és követendő példa arra nézve is, hogyan kell megírni egy falu történetét, nem elszigetelve a világtörténelem eseményeitől és azok széljárásainak hatásától. *A szatmári római katolikus egyházmegye író papjai* a könyvsorozatunk másik alapműve, amely kézikönyv rangú alkotás, amely nélkül a megye irodalmi lexikonja elképzelhetetlen. *Dr. Scheffler János püspök pásztorlevelei és utolsó írásai* című műve 2002-ben jelent meg. Tempfli Imrének ez a kötete nem pusztán egyháztörténet. Leleplezi a kommunista diktatúra kegyetlenségeit,

értékpusztító módszereit, embertelen eljárásait a társadalommal, a keresztény értékekkel szembeni „osztályharcos” gyűlöletét, amelynek a jilvai politikai börtönben 1952. december 6-án 65 éves korában a 2011-ben boldoggá avatott vértanú-pap is áldozatává vált. *Az Úr imája, gondolatok a Miatyánkról* című könyve nem csak híveknek szól. Az egyetemes kultúra egyik alapkövével kapcsolatos gondolatait mutatja be mindenki számára érthető módon. Egy ateista olvasó reakcióját idézzük: „Életem egyik legnagyobb szellemi élménye ez a könyv.” *Jézus ismeretlen mondásai* című kötete a szakemberek, a lelkészek, valamint a szenzációra éhesek érdeklődését egyaránt felkeltette, és mindnyájan elégedettek voltak az elkészült munkával, amely segít tisztábban látni a média által összezavarodott világban.

Az egyházi szerzők sorában Arday László Attila kanonok: *Hirdesd az Evangéliumot* és *a Krisztust hirdessük* című 3-3 kötetes munkáját említhetjük meg, amely papoknak és laikusoknak szól. Az előbbieknél segédanyag, az utóbbiaknak pedig pótlék, ha különböző okok miatt nem vehetnek részt istentiszteleten.

Sárközi Lajos református lelkész, egyházi író, jeles közéleti személyiség életét és életművét mutatja be dr. Ábrám Zoltán az *Otthonom Szatmár megye*

sorozat 42. kötetében. Szolgálatait, valódi hovatartozástól függetlenül Szatmárnémeti minden lakosa élvezhette. Mint a Kölcsey Kör, a Magyar Párt, a Dalárda és a Jótékony Nőegylet elnöke, és mint az Iparos Otthon vezetőségi tagja, olyan szellemi tőkét, illetve életpéldát

hagyott az utókorra, amely ma is éppen annyira időszerű, mint a 20. század közepén volt.

Ft. Sipos Ferenc egyházmegyei kormányzó szülőfalujának (Mezőterem) a monográfiáját készítette el, a kötet pedig a könyvsorozatban jelent meg a mezőteremi hívek költségén. A könyv napok alatt eltűnt a piacról, minden mezőteremi házban van belőle egy példány, ami ismételten bizonyítja, hogy nem iskolai felkészültségtől függ az ismereti éhségünk.

Végül van még a sorozatnak egy lelkes szerzője Merli Rezső személyében, aki 32 Szatmár megyei sváb település rövid történetét mutatja be egy kötetben. Megismerkedhet az olvasó ezeknek a településének a virágkorával, értéktelmező életével és egyre sorvadó létével.

A magyarok és svábok mellett Szatmár megye életében a zsidók is nagy szerepet játszottak. A sorozatban több kötet is megjelent a szatmári zsidókról. A *Szatmári zsidó emlékek* című kötet ismert mindegyik földrészén. Angol nyelvre is lefordították több helyen is. Elsősorban Szatmárnémeti és Nagykároly zsidóságának történetét mutatja be a zsidók megjelenésétől a napjainkban folyó elapadásukig. A szatmárnémeti zsidók történetét Csirák Csaba, a nagykárolyiakét dr. Németi János régész, történész ismerteti. Muhi Sándor a most is létező zsinagógát és imaházat mutatja be. A zsidó témájú könyvek sorába tartozik az *Adler Kaba élete és lágergrafikái* (Csirák Csaba) és a *Szatmári zsidók az egészségért* (Csirák Csaba-Elefánt Gyuri) című magyar–angol nyelvű kötetek, továbbá Kamil Emánuel: *Erdélyi sárga karszalagosok* című műve, amely a zsidó munkaszolgálatosok sorsát ábrázolja.

A Szatmárban lassan valóban kisebbségbe kerülő magyarság egyik nagy drámáját mutatja be Boros Ernő: *Mindennap eljött a halál* című kétkötetes munkája, amely a Brassó melletti Földváron a román hatóságok által 1941 és 1945 között működtetett fogolytáborról, az oda 1944 őszén elhajtott szatmári magyarok hihetetlen drámájáról szól. Elhallgatott, sokak által ma is tagadott szégyenteljes történelmi gaztett derül ki a könyvből. Hasonló témájú Fényi József tanár *Kényszermunkán a Szovjetunióban* című visszaemlékezése, amely szatmári – többnyire – sváb származásúak 1945 januári deportálásáról közöl mértéktartó érzelmi aláfestésekkel, visszafogott, hiteles tudósítást.

A 26 szerző műveit felsoroló *Otthonom Szatmár megye* sorozatban megjelent Benedek Zoltán tanár (*Nagykároly kultúrtörténete*), Balogh Géza

történelemtanár (*Élő hagyományok, A szatmárnémeti református oktatás története*), Fazekas Lóránd tanár (*Mozaikek Szatmár város történetéhez*), Elek Imre tanár (*Avas-vidéki útikalauz*), dr. Sasi Nagy Béla orvos (*Egy szatmári emlékei*), Mészáros Kinga tanár (*Hadad művészettörténeti emlékei*), dr. Nagydobai Kiss Sándor tanár (*Egy látószög*) egy-egy munkája, amelyek jelentőségéről hosszú oldalakon át be lehetne számolni.

Két témakörben jelentek meg még olyan jelentőségű munkák, amelyekről éppen úgy kötelező szólni, mint az előbbiekről. Csirák Csaba három színház-történeti kötete eddig megíratlan témáról, a város színházszászra használt épületeiről, illetve színházszászának egy-egy szakaszról ír. A *Szatmári színházszász otthonai* című munka azokat a létező és már nem létező épületeket mutatja be, amelyekben színházszász folyt a városban. A könyv sok olyan eddig ismeretlen anyagot tár fel, amely szerves része lehet a város építészettörténetének. Az *50 év krónikája* című kötet a szatmárnémeti színházszász 1953 és 2003 közötti időszakának részletes ismertetője. A *Színházi élet Szatmáron 1898–1918* című könyv bőséges fényképillusztrációkkal és hiteles dokumentumokkal mutatja be a város színházszászának a címben jelölt időszakát, ugyanakkor leírja a legfontosabb helytörténeti eseményeket. Évadról évadra követhetjük a társulatok, igazgatóik, valamint színészeik névsorát, és napi lebontásban a repertoárt, illetve a szereposztásokat.

**A könyvek bizonyítják,
hogy voltak kincseink,
amelyeket eltékoztunk.
A sorozattal sikerült
megmenteni valamennyit
belőlük, hogy újra éljenek
és hassanak.**

Szándékosan hagytuk az ismertető végére a tágan értelmezett népművészet címszó alá sorolható munkákat. Időrendben a sorozat negyedik kötete volt Kónya László–Fazekas Lóránd: *Szatmár megye magyar népi építészete* című műve, amely a környék népi építészeteinek jellegzetességeit mutatja be. Gellért Sándor: *Kóborló hadjáratok* című kötetében a költő népköltészeti gyűjtésének eredményeit ismerheti meg az olvasó sok színes, érdekes magyarázattal.

Ha valaki a szatmári tájról, a 19. századi szatmári emberről szép, irodalmi szintű leírásban akar ismeretekre szert tenni, előveheti Bársony István: *Elveszett Paradicsom* című sok-sok szeretettel, gyönyörűen leírt történetét. Bársony István a mai napig érthetetlen módon elhallgatott nagyon jelentős magyar író. Az elbeszéléseket a kiváló Bársony-kutató, dr. Csiák Gyula válogatta.

Orbán Zselyke történelem- és néprajztanár *Szatmár megye népi táplálkozásáról* írt munkája a háziasszonyok napi fejtörésében is segítséget nyújt régi ételreceptjeivel. A *Válogatás szatmári népdalokból* című munka Kodály Zoltán, dr. Olsvai Imre, Fejér Kálmán népdalgyűjtésének eredményeit tartalmazza. Végül Fejér Kálmán zenetanár *Hajnal akar lenni* című kötete Szatmár megye legszebb népdalaiból kínál válogatást. Természetesen az utóbbi két kötetben a versek mellett kottákat is talál az olvasó.

Az elmondottakkal megpróbáltuk bemutatni az *Otthonom Szatmár megye* könyvsorozat értéktelmező és értéktelmező tevékenységét. A könyvek bizonyítják, hogy voltak kincseink, amelyeket eltékoztunk. A sorozattal sikerült megmenteni valamennyit belőlük, hogy újra éljenek és hassanak. Minden könyv beszámoló azokról, akik itt, előttünk éltek, alkottak és főleg azokról, aki a tegnap úgy szolgáltak, hogy ma is tanulhatunk belőle. Mára már tudatosult, hogy nemzetünk történetéhez a szatmáriak is jelentősen hozzájárultak, hogy a történelem nem csak tőlünk távoli világokban zajlott. Nem meddő ismeret-halmaznak, nemcsak értéktelmezőnek, hanem erőforrásnak, bátorítónak, hitébresztőnek is gondoljuk ezeket a könyveket a mai olvasó számára.

Pál Enikő

Játék a hídon

Társasági élet a nagykadácsi fedeles hídon

A nagykadácsi fedeleleshíd 1868-ban épült. A tetőt eredetileg zsindegyel fedték, amit később égetett agyagcseréppel helyettesítettek.

Fából készült fedeles hidakkal, illetve egyre inkább csak ezek emlékével Erdély-szerte sokfelé találkozunk: jelentősebb folyókon, mint Tordánál az Aranyoson, vagy Segesvárnál a Nagy-Küküllőn tekintélyesebb és bonyolultabb szerkezetű építményekkel, az udvarhelyszéki Fehér-Nyikó mentén szerényebbekkel. Jelen cikkben nem a hídépítés technikai problémáival kívánok foglalkozni, hanem egy néprajzi érdekességgel: miképpen töltötte be a „közösségi ház” szerepét hosszú időn keresztül Nagykadács fedeles hídjá.

A ma Hargita megyéhez tartozó Nagykadácsnak csupán a neve „Nagy”: valójában egy kicsi falu a Fehér-Nyikó folyásának két partján, Székelykeresztúrtól tíz kilométerrel feljebb észak-keleti irányban. Szomszéd falvai: keleten Kobátfalva, északon Tordátfalva, nyugaton Kiskadács. A falu neve feltehetően a Kada személynévből származik. Településtörténeti szempontból azon kevés helység közé tartozik, amelyek nem változtatták helyüket az első letelepülés óta, a régészeti leletek – különösen a kerámiai anyag – pedig arra utalnak, hogy Nagykadács a 12. században települt a mai helyére, ifjabb testvére Kiskadács pedig egy-másfél évszázad

múlva. A falu lakosainak száma ma nem haladja meg a 120 személyt.

Nagykadácsnak a Nyikó jobb partján lévő része egyháziilag Tarcsafalvához tartozott, balparti része pedig Szentmihályhoz. Tarcsafalva 1568-ban vált unitáriussá, így minden valószínűség szerint Kadács népe is, és a tarcsafalvi és szentmihályi anyaegyházközségekhez hasonlóan felvette az unitárius vallást. Később erőteljessé vált a különválási törekvés az anyaegyházközségtől, 1718. február 18-án ki is nyilvánították elszakadási óhajukat, de hogy ez mikor történt meg valójában, azt nem tudjuk pontosan: az Egyházi Főtanács jegyzőkönyve arra utal, hogy ez valamikor 1718 és 1724 között történt meg, a két Kadácsnak viszont ezt követően is sokáig közös temploma volt.

A nagykadácsi fedeleleshíd 1868-ban épült. Északi oldalán 1956-ban végeztek nagyjavítást, Molnár Domokos kadácsi kőműves irányításával, miután egy nagy áradáskor a víz annyira kimosta körülötte a patak medrét, hogy csak a „cüvekők” (cövekek) maradtak, nem volt már járható, és alá kellett betonozni. A tetőt eredetileg zsindegyel fedték, amit később égetett agyagcseréppel helyettesítettek.

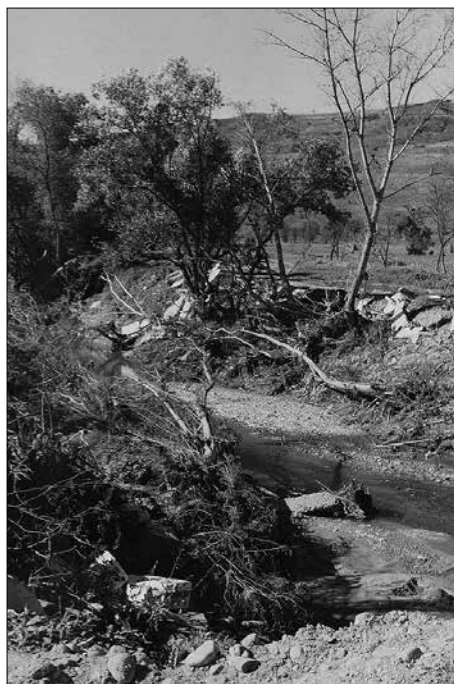
A nagykadácsi régi fedeles híd

1963-ban újabb nagyjavítás vált szükségessé az északi oldalon, ezt Szilágyi Dénes irányította. Minden javítást önkéntes munkával, kalákában végeztek el a falu lakói.

Nagykadácsnak egyfajta kincse volt ez a híd, amit 2005. augusztus 23-án elsodort az árvíz. Ezen a napon a híd megremegett, a vízbe dőlt és örökre eltűnt. Az ár ekkor a kiskadácsi, hasonló módon épült fedeles hidat is magával ragadta, ott viszont újat építettek. A nagykadácsi hídon végzett javítások időpontjaira és mikéntjére a munkálatokban résztvevő 88 éves Marosi Ferenc emlékezett.

Ezek a hidak társadalmi, sőt kulturális szerepet is betöltöttek, ugyanis itt gyűltek össze a fiatalok éneklésre, táncra, itt oktatták az öregek az ifjakat a falu erkölcsére. A nagykadácsi hídon népi gyermekjátékokat is játszottak, erről mesélt nekünk több idős ember:

„A födeles hídon az vót, hogy amikor fiatalok vótunk ott gyűltünk eszse, ott találkoztunk a fiatalokkal, legényök s leányok ott táncoltunk, *tetszik-e pároztunk*, ott mindönt lebonyolítottunk. A legényök pedig este oda gyűltek eszse s ott éneköltek éjjelig, fútták az övékét. Jártuk a *hátulsó pár előre fúss*, *gólyatáncot* táncoltunk, s máskor éneköltünk, csárdásoltunk, keringőt, *bosztont* jártunk, úgyhogy evvel foglalkoztunk...” – emlékezett Gyöngyösi Piroska, aki 1924-ben született, a falu legidősebb asszonya, és akinek régen szokása volt a híd leseprése. A gólyatáncot beszélgetésünkben meg is próbálta

A Fehér-Nyikó medre az árvíz után

Nagykadácsi utcarészlet

bemutatni. A gólyatánc, a hátulsó pár előre fúss a mai napig közismert játékok. A gólyatáncot még én is eljártam a hídon gyermekkoromban.

„A pap tanított énekökre, leültünk oda az ülésre, s éneköltünk. Éjjelig a legényökkel künt vót, tanította énekökre, táncokra. Jaj, hát azt nem lehet kimondani, nem úgy vót mint most, ha egy legény szivart gyújtott dugva, azt már rúgta ki, mönjön haza. A táncból kimönni nem vót szabad. *Tetszik-e pároztunk*, jöttek oda az idősek és nézték a fiatalokat. A piros pünkösöd napján éneköt erőssen szerettük, azt el kellett mindig énekölni.” (Péter Erzsébet, 89 éves, több nótát is eldalolt a hídon énekelték közül, verseket is felidézett.)

Interjúalanyaim arra is emlékeztek, hogy akkoriban az idősek is kiültek a hídra és nézték a fiatalokat, oktatták őket a falu szokásaira, mit, hogyan csináljanak, hogy az jó legyen. A fiatalok meghallgatták őket, és nem utasították el tanácsaikat.

„Oda álltak bé a szekerek, ha jött az eső, nagyon sok mindenre felhasználták, sőt még szüreti bált es rendeztek ott, pokrócokkal a két bütüjit bécsinálták” – emlékeztek az alanyok. Elmondásuk szerint ez abban az időszakban volt, amikor a művelődési ház nem volt használható, és amíg épült az új, addig itt tartották a fiatalok az összejöveteleket. „A legényök énekölgettek, a leányok möntek a csarnokba, s amikor jöttek ott megálltak. A fiatalok táncoltak, játszottak, fútták: zöld fű, zöld fű a lábam alatt, / aki a legszebb lössz, tőlem csókot kap...”

És természetesen közben játszották az ehhez kapcsolódó párválasztós játékot: „Ezt énekelték, táncoltak. Majd

körbeálltak a fiúk s a leányok, egy örök-ké beállott a körbe, a szemét békötték, egy megszólította, ki kellett találja, hogy ki szólította meg, ha kitalálta, állott ő a helyibe, és állott a másik a körbe. Ketten álltak egymás elejibe, egy fiú s egy leány, körbe, hát ide kellett tízen főjül, s akkor egy futott körbe, az amelyiket megérintette vagy megütte, az mönt, futott körbe, az ahova béállott, a hátulsónak kellett fússon. Ezt a hármat együtt játszották.”

**„A pap tanított énekökre,
leültünk oda az ülésre,
s éneköltünk. Éjjelig
a legényökkel künt vót,
tanította énekökre,
táncokra.”**

Az idős emberek a legapróbb részletekig fel tudják idézni a hídon eljátszottak sorrendjét: „Jött a *tetszik-e* párod, egy beállt a kör közepibe, s akkor az ahonnan kiállott, az mönt körbe és kérdezte *tetszik-e* párod. Igön, igön, aki mondta, hogy nem, annak futni kellett, és másik vesszővel mönt utána, ha be tudott hamar állni az ő helyire, amelyik közepra vót állítva, akkor úgy maradt, hanem, akkor még egyszer meg kellett...” (Péter Erzsébet, született 1925-ben)

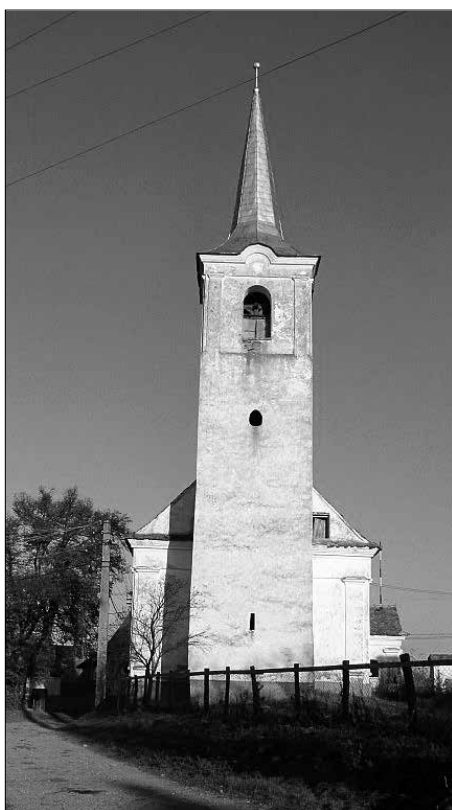
A 81 éves (1933-ban született) Gyöngyösi Júlia a kiskadácsi hídról mesélt: „Játszottunk, futtunk bé az eső elől, jöttek a szekerek félreállni, jöttek Keresztúrról, a lapiasba elkapta az eső, ide bójöttek a fedeles hídra. Ott

A nagykadácsi új vasbetonhíd

mindönféle vót, mondtam, meg kéne söpörni, szörre söpörjük meg, akik leánkák vótunk, egy se akarta söprögetni, örökké én söpröttem, hogy lögyön tiszta a híd. Akkor régebb csináltunk ilyen kockát, s ott kockáztunk, fél lábbal, léptünk a kockákba, valami kődarabbal, fadarabbal dobtunk, s oda kellett szökni fél lábbal, utána megfordulni s visszajönni...”

Az 1930-ban született Gyöngyösi Sándor elbeszélésében egy elfelejtett régi labdajáték elevenedik meg: „Annak idején, amikor a födeles híd megvót, a mű gyermekkorunkba, és azelőtt

A nagykadácsi unitárius templom

es ott tartottak multságokat a fiatalok, ott táncoltak, ott szórakoztak. Akkor vót a játék, úgy mondták, hogy hát *kótyázás*. Fölállt két gyerekek egyik fölül, kettő más fölül, s osztán hajították a labdát, s amelyik a labdát elütte, az kellett fusson utána. De amíg a labdát fölvette, a másik kettő, amelyik szabad vót, addig össze kellett fussanak, a két fát összekoppantsák és visszamönyjenek, hogy foglalják el a helyet, mert akkor már, ha a sarka helyibe tötték a labdát, az le kellett szálljon, mert megvót verve.” Egy másik, kézügyességet fejlesztő mozgásigényes játékról is megemlékezik: „Akkor, vót a *karikázás*, két csoportra vót osztva. Egészen fölöntünk Kobátfalváig, máskor kimöntünk a határra. Két csoport vót, s amelyik jobban tudott védkezni, jobban tudott ütni, az győzött. Ezzel foglalkoztunk gyermekkorunkba. Bújj, bújj zöldágot is játszottunk, a gólyatáncot. Akkor nem vót tévé, nem vót rádió. Most mönyön az internet, a régi jó szórakozások elmaradtak. Vót a *pitykezés*, vót egy ekkora csapófa, s csinálva egy ekkora *pütyökfa*, annak mind a két vége meg vót slégön csapva, s akkor letöttük a fát, reacsaptunk, mikor föl pattant akkor el kellett ütni, ameddig elütted a másik fölvette, s akkor möntünk tovább, úgyhogy így versönyöztünk...”

Persze, olykor káros szenvedély is birtokába kerítette a hídon szórakozó falusfeleket. Erről is Gyöngyösi Sándor mesél: „Szép időbe úgy ütötték a kártyát, hogy csattogott az asztal teteje. Én nem kártyáztam, úgy gyűlöltem, nem akartam a vagyonomot elkártyázni. Ez a kártya sokat csúrán hagyott... Jó vót, fiatalok vótunk...”

Az idősek örömmel, olykor könnyes szemmel emlékeznek vissza a

gyermekkorukban eljátszott játékokra, énekekre, versekre. A gyermekkor a hajdani nehézségek dacára megszépül, régi élmények, örömök elevenednek meg. Kiderül: akkoriban szerették az egyszerű, legtöbbször maguk készítette eszközökkel űzött játékokat, és szerették azt a helyet, ahol összegyűltek: a hidat, ahonnan a késő esti, éjszakai órában, a másnapi korai ébredés és fárasztó munka tudatában sem akartak hazamenni, végül mély sajnálatukat fejezik a falu értékes épített emléke elvesztéséért.

**Az idősek örömmel,
olykor könnyes szemmel
emlékeznek vissza
a gyermekkorukban
eljátszott játékokra,
énekekre, versekre.
A gyermekkor a hajdani
nehézségek dacára
megszépül.**

Magam is visszaemlékszem a fedeles hídra. Kisiskolás koromban néha gyermeknapokon mi is játszottunk ott, de később is, ha arra jártunk, végimentünk rajta, a falu régi szokása szerint, csak mert úgy esett jól. Néhány nemzedék számára több volt, mint híd, mint egyszerű átkelő a víz felett, amin gyalogosok és járművek közlekedtek. Összefoglalva a fentieket, az interjúalanyok elmondásából is kiderül: a maga módján – a mai fogalmaink szerint – közösségi ház, klub is volt, s ha kellett, akkor kultúrotthon is, a falu társasági életének színhelye...

Farkas György |

A téli fényképezés örömei és buktatói

„Nincs semmi szín, csak forma, szerkezet, Fák csontja, nyírek pöttyös-tarka héja, Fák templomíve, csipkés ablak éke, Havas mezők és csöndes fák a hóban.”

V Sackville West
(Kosztolányi D. ford.)

A

téli fényképezés három dolgot feltételez: a. Megszállottan lemondani a szoba melegéről, és hidegben, viharban, hóban és néha ismeretlen körülmények között kimenni a természetbe. Meleg, vastag ruhában, sapkában és bakancsban cipelni még több holmit (csereruhát, forró teás termoszt és harapnivalót, telefont, zseblámpát, sítobotokat) és fotós felszerelést.

b. Megfelelő fotós felszerelést: megbízható fényképezőgép(ek)et és tartozékokat (objektívek, állvány, szűrők, táska, távirányító, villanófény, áramforrás), amelyek a szélsőséges körülmények között is megbízhatóan működnek.

c. A fényképezés szeretetét és azt az indítást, hogy azokat a képeket, amelyek csak télen készülhetnek el, elhozzuk, megmutassuk azoknak, akik nem tudnak a fényképezés helyére elmenni. Egyszóval önzetlenül ajándékot adjunk embertársainknak.

Ezek után csak azt kellene mondani, hogy sok-sok fotóskönyvet kell elolvasni, és az olvasottakat alkalmazni. Ezen a kurta mondaton túl azonban van még sok minden, amit nem nagyon lehet

olvasni, inkább csak ellesni a szakma beavatottjaitól. Jómagam is megpróbáltam, nem sok reménnyel, inas módjára a mesterektől tanulni. A következő sorok, a teljesség igénye nélkül, a téli fényképezéssel kapcsolatos néhány gondolatot foglalják össze.

A tél általában elriasztja a bátortalan fényképészt. Minden fagyos, kevés szín van, minden majdnem csak fehér és fekete, vagy egyhangúan szürke. Ez azonban csak előítélet. A megfelelően felkészült fotósnak nem kell tétlennek maradnia, és elszalasztania olyan felvételeket, amelyeket csak télen, havas-fagyott tájakon lehet elkészíteni. A kutató szem az első látásra semmitmondó tájban is talál megörökíteni valót, amelyet érdemes másoknak is megmutatni. Egy téli fotótúra alkalmával sok, előre nem is sejtett alkalom és látvány zúdul a fényképészre: érdekes formák, fények, állatok, madarak, apró, csodás, havas részletek – ezek mind forrásai lehetnek a sikeres fotónak. Nem minden felvétel lesz művészi értékű kép, de a figyelmes fotós gazdag zsákmánnyal (és néha fagyottan) tér meg az otthon melegébe.

Vihar a Vlegyásán

Télen külön öröme a fotósnak a zúz-mara. Gyakorta a zúz-mara öntörvénye szerint bánik a finom növényi formákkal, az alig észrevehetőből vagy megszo-kotból valami újat, meglepőt „alkot”. Tokaji András fogalmazásában: „Az a megtévesztő, hogy a makro- és mikrovilág között még van egy szint, amelynél a »már nem« és a »még nem« találkozik. Ez a látásmód a mindig látottak ürü-gyén a nagyon ritkán szemügyre vehe-tőket hozza megtévesztő közelségbe.” [1].

Téli napokon, enyhe hóesésben is elől tarthatjuk a fényképezőgépet. Csak egy finom ecsetre lesz szükségünk, hogy időnként lesöpörhessük a havat az objektív tubusáról és a frontlencséről, vagy a ráhelyezett szűrőről [2]. Nagy hi-degben feltétlenül dolgozzunk kesztyű-ben (akár egy vékony cérnakesztyű is alkalmas), mert a fényképezőgép fém-váza vagy a háromláb fémrésze hozzá-fagyhat a kezünkhez. Ez fagysérülést okozhat. [2, 3].

A téli felvételek „csapdája” a túlságo-san világos (nagy kiterjedésű havas) fe-lületek miatti expozíciós tévedés. Az au-tomata expozícióval készült felvételek a valóságnál lényegesen sötétebbnek mu-tatják a tájat. Ez kiküszöbölhető, ha 1-1,5 fényértékkel (FÉ), azaz rekesszel (vagy záridővel) túlexponáljuk a felvételt. Különösen napsütötte tájnál fontos. A digi-tális fényképezőgépeknél külön előny az ellenfényállító-gomb (vagy menüpont) létezése. A helyes expozíciós érték ki-számítása gyakorlat kérdése. Ha a havat részletgazdagon szeretnénk ábrázolni, az egy rekesznyi túlexponálás a mért érték fölött segíthet a finom árnyalatok visszaadásában. Az elrontott (nem he-lyes) expozíciónál a nagy túlexponálás jelent igazi veszélyt. A túlexponált kép csúcspontjai (világos tónusok) kiégnek,

Torockó

és részletnélkülivé válnak. Ezt már nem lehet javítani az utófeldolgozás során, a hiányzó részleteket nem lehet vissza-hozni. A képi információ végleg elvesz a túlexponált képnél. Ez nem így van az alulexponált felvételeknél. A RAW-kon-verter vagy az utólagos digitális feldol-gozás 1-2 rekeszértéket sikeresen javít, és a még sötét, első látásra feketének ítélt képrészeket előtűnhetnek részle-tek. Ha tehát bizonytalanok vagyunk az expozícióban, inkább exponáljunk a becsült érték alá, mivel a legnagyobb veszélyben a világos részek vannak. Ter-mészetesen figyelembe kell vennünk, hogy a havas táj 1-1,5 rekeszérték túlex-ponálást kér, a fenti gondolatmenet a túlzott túlexponálásra vonatkozik. A ki-egyensúlyozott árnyalatú képeket sike-resen készíthetjük sorozatfelvétel segít-ségével (BKT – bracketing). Ekkor három felvételt készít a fényképezőgép, három különböző rekeszértékkel. Ezekből a kép

utólagos feldolgozása során a fotós (vagy már maga a fényképezőgép) összeállítja a HDR típusú képet [2, 4].

A hó a környezet színeit veri vissza, ezért majdnem soha nem fehér (kivétel a közvetlenül, erős fényvel megvilágított hófelület).

A hó a környezet színeit veri vissza, ezért majdnem soha nem fehér (kivé-tel a közvetlenül, erős fényvel megvi-lágított hófelület). Általában az ég kékje adja a felvételeken a hó kékes tónusát – különösen az árnyékos részekben. Ugyanakkor maga a hó is, mint vissza-verő közeg, fényforrásként szerepel. Ez a visszavert fény lágy, a leglágyabb és legszebb hatású, amely hatékonyan de-ríti az árnyékos részeket.

A hó frontális világításnál „lapos-sá”, részletszegényre válik, a hóréteg szerkezetét alacsony napállásnál oldal-vagy ellenfényben tudjuk visszaadni a leghűbben. Az ilyen fényképek ké-szítésekor azonban az alacsonyan járó Nap fénye az objektív frontlencséjére kerülhet. Ez negatívan befolyásolhatja a szíkontrasztot, tükröződést okozhat, ami képhibát eredményez. Ennek elke-rülése érdekében ajánlott a napellenző használata.

Ha a hulló hópelyheket szeretnénk megörökíteni, középtávolságból nor-mál (50 mm fókusztávolságú) objektív-vel 1/60 mp., vagy ennél hosszabb idővel kell exponálnunk. Így azok elmozdu-lása miatt rövid csíkok formájában je-lennek meg a képen. A túl rövid, 1/100–1/200 mp. (vagy még rövidebb) expozíció

Zúzmarás bogáncs

„megállítja” a hópelyheket, pontszerűen jelennek meg. Ajánlott egy sötétebb háttér választása, így a havazás élménye hatásosabb.

A téli részletek gyakran absztrakt, szürreális hatást keltenek. A téli makrofényképezéskor és gyenge megvilágítási körülmények esetén ajánlott egy derítő vaku használata. A gyenge fényviszonyok (reggel, este, mély árnyék stb.) igénylik a villanófény használatát, vagy a hosszú exponálási időt. Ezeknek a felvételeknek a készítésekor ajánlott a háromláb használata a hosszabb záridő, a makrofotózásnál pedig a kis tárgytávolság miatt. A nagyobb stabilitás érdekében ajánlott a központi oszlopot nem kiemelni. A kép élességét, különösen a hosszú exponálási idők alkalmazásakor, a következőkkel tudjuk biztosítani:

a. Távirányító használata (zsinór, IR, rádióhullámos) vagy késleltetett exponálás (2 vagy 10 mp.)

b. A háromlábba a központjában függesztett plusz súly (táska, zacskó kő stb.)

c. A tükör felcsapása exponálás előtt (ha van ilyen lehetőség a fényképezőgépen)

d. A háromláb stabil elhelyezése, nyitott lábakkal.

e. Nem mozogni (hevesen) a fényképezőgép mellett.

f. A makrofényképezésnél a legjobb minőségű felvételeket a „makro” beállítással is rendelkező objektívek biztosítják. Ezek lehetnek fix fókusztávolságú (általában 100 mm körüliek), vagy zoom objektívek makro állásban.

g. A téli táj fényképezésekor (mint a tájfotózásnál általában) a nagylátószögű objektíveket ajánlják. Ezek a képek zömmel 20–50 mm fókusztávolságú objektívvel készülnek. Ez nem jelent kizárólagosságot, a teleobjektíveknek (és zoomoknak) is létjogosultságuk van a nehezen (vagy egyáltalán nem) megközelíthető témák fényképezésénél, vagy egy részlet kiemelésékor. Ne feledjük, hogy nem az objektív fókusztávolsága, hanem a fényképezett téma távolsága módosítja a perspektívát. A téli táj fényképezésekor sok múlik a perspektíva megválasztásán. Ez különösen azért fontos, mert a havas tájban a tárgyak, az előtér-háttér viszonya a két dimenzióban való ábrázolásakor a fény- és színviszonyok különleges volta miatt tág határok között változik. Előnyös a fénykép középtere és előtere közötti kapcsolat érzékeltetése. Ez az előtérbe komponált elemek segítségével lehet sikeres: pl. az alacsonyabb állásból való fényképezésnél, amikor az előtérbe bevezünk tárgyakat, és amikor a középtér „összenyomódik”.

Reggeli zúzmara. Farkas György felvételei

Nem szabad megfeledkeznünk a szűrők fontosságáról. A téli fotózásakor gyakran hasznosnak bizonyulnak az átmeneti szűrők (leggyakrabban a kék és szürke), vagy a változtatható erősségű szürke, illetve a cirkuláris polarizációs szűrő. Ezeknek a segítségével csökkenteni lehet a szenzorra jutó fényerőt, és a polarizációs szűrő a szintettség növelését biztosítja.

Amikor a téli tájat fényképezzük, folyamatosan és hosszú ideig tartózkodunk a fagyos környezetben. A digitális fényképezőgépek üzemi hőmérsékletének alsó határa nulla Celsius-fok körül van. A hideg gondot jelent a gép elektronikájának és az áramforrásoknak. A téli túrák alkalmával érdemes kabát alatt tartani a fényképezőgépet, mert így biztosítani lehet az optimális üzemi hőmérsékletet, de a testből kipárolgó nedvesség a hideg fényképezőgépre és az objektívra kicsapódhat, ami károsodást okozhat. Néha elégséges, ha csak az áramforrást tartjuk zsebben, testközelben, így annak hőmérséklete nem esik a kritikus üzemelési érték alá. Az áramforrást a felvétel előtt illesszük helyére. Amikor hidegből meleg helységbe visszük a fényképezőgépet, ajánlott a tokjából csak a hőmérséklet kiegyenlítődése után kivenni, miután felmelegedett a helyiség hőmérsékletére. Semmi szín alatt ne vegyük ki az objektívet.

A hideg téli éjszakák különösen alkalmasak a szép csillagfényképek készítésére. Ilyenkor a levegő nedvességtartalma alacsony. A hosszú

exponálások azonban alacsony hőmérsékleten nem mindig sikerülnek, különösen az áramforrás lehűlése miatt. Az is hátrány, hogy hosszú exponálásakor a kép zaj nagyon érezhető, különösen, ha csillagnyomot szeretnénk fényképezni. Ilyenkor ajánlott több, rövidebb, pár másodperces felvételt készíteni mozdulatlan fényképezőgéppel (lásd háromláb, távirányító), és utólag összerakni a felvételeket megfelelő programmal. Egyes digitális fényképezőgépekbe már beépítette a gyártó a megfelelő programot.

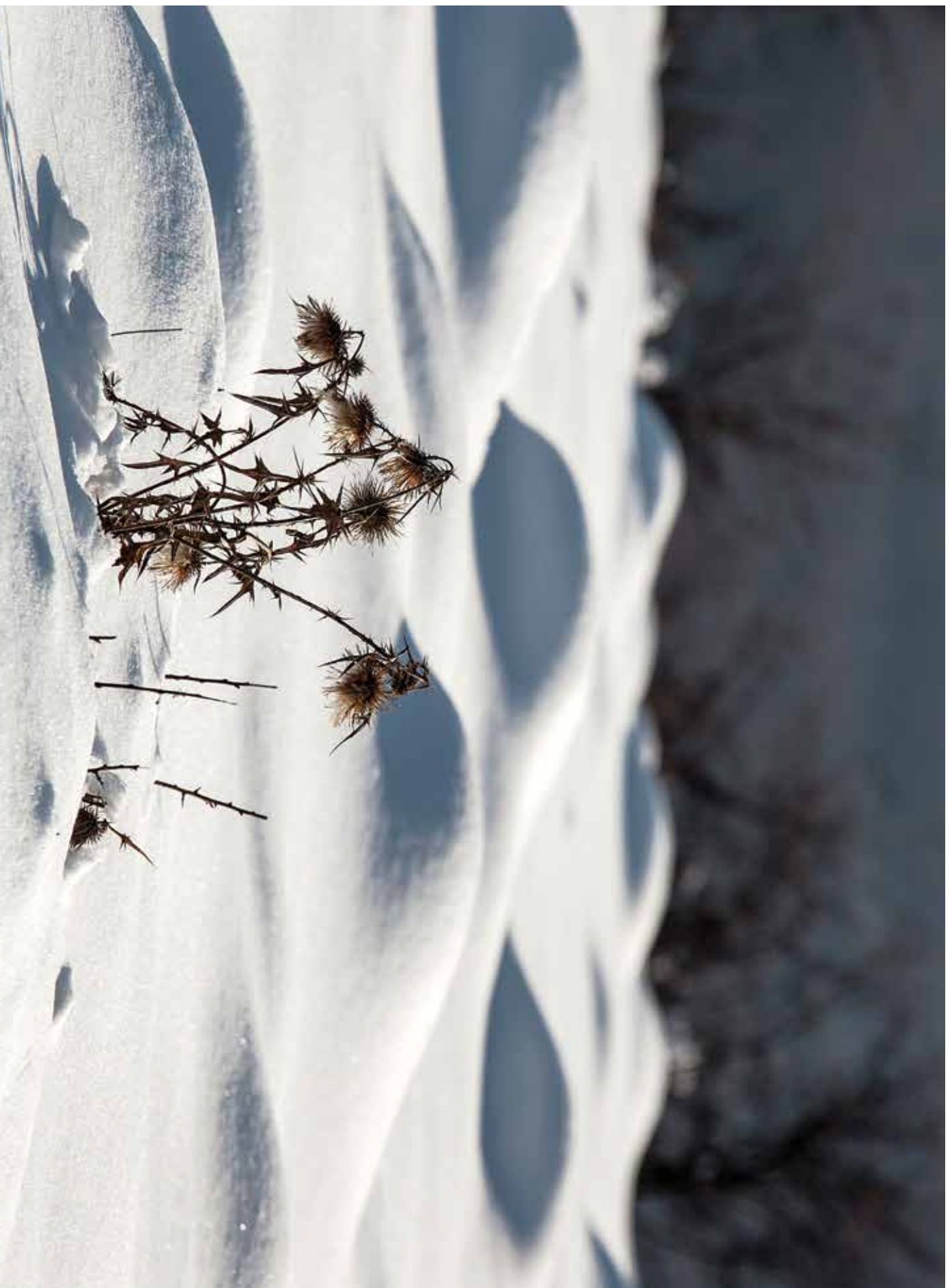
A sikeres téli felvételeknek van még egy vonatkozása: legyünk mindig naprakészek a más fotósok által készített felvételek ismeretében. Ami pár évvel ezelőtt szenzációszámba ment, ma már lehet elvesztette újszerűségét.

Mindig legyen kéznél a fényképezőgép, mert a legjobb, megismételhetetlen pillanatok gyakran minden előjel nélkül, a semmiből tárulnak fel előttünk.

„A jó fotó gyakran a megérzésen, az intuíción alapul.” Gordon Wiltsie [2].

Felhasznált és ajánlott könyvészet:

1. Tokaji András: Fényképezés a szabadban. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1977
2. Bill Hatcher: Kaland és Pillanat. Geographia Kiadó, Budapest, 2006
3. David Hamilton: 1446 Photo Tips. Harmony Book, New York, 1984
4. Enczi Zoltán–Richard Keating–Szabó Endre: Természetfotózás digitális fényképezőgéppel. Rainbow-Slide Kiadó, Budapest, 2006

Pihenő hangyabolyok